

KULTURNA ANTROPOLOGIJA LASTOVA U POVIJESNOM I ETNOLOŠKOM KONTEKSTU

Mujanović, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:005456>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**KULTURNA ANTROPOLOGIJA LASTOVA U POVIJESNOM
I ETNOLOŠKOM KONTEKSTU**

SARA MUJANOVIĆ

SPLIT, 2024.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska tradicijska književnost u europskom kontekstu

**KULTURNA ANTROPOLOGIJA LASTOVA U POVIJESNOM I
ETNOLOŠKOM KONTEKSTU**

Studentica:
Sara Mujanović

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2024. godine

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Lastovski statut	4
2.1. Lastovo u sastavu Dubrovačke republike	6
3. Graditeljstvo otoka Lastova	7
3.1. Svjetionik s Lastova.....	12
4. Lastovske kolede.....	14
5. Lastovski poklad	21
6. Marijanska imena.....	36
7. Svakodnevni život.....	48
7.1. Neđejni objed	52
7.2. Lastovsko vjenčanje.....	52
Rječnik	55
8. Zaključak.....	66
Izvori	68
Vlastiti terenski zapisi.....	68
Popis kazivača:.....	68
Literatura.....	69
Sažetak	72
Abstract.....	72

1. Uvod

Povijest je ono što nas danas čini takvima kakvi jesmo. Povijest je sve ono bitno i nebitno, sve ono veliko i malo te je ostavilo značajan utisak na sadašnjost. Svatko od nas je dio neke povijesti koja je usko vezana uz kulturu. Blagodati svakog mjesta su upravo u njegovanju običaja, bili to plesovi, pjesme ili pak tradicionalna nošnja. "Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti."¹ Ta vrsta književnosti se govori ili pjeva te se prenosi s koljena na koljeno dugi niz godina i stoljeća. Narod ju je usmenom predajom stvarao i prenosio naraštajima sve dok se nije počela zapisivati. Naše pravo blago leži u tome. Upravo usmenim prenošenjem običaja i priča o životu ljudi kulturna baština nekog naroda postaje sve bogatija i plemenitija. Vremena se mijenjaju, kao što već znamo, ali bez obzira na to, na nama je kao nasljednicima da budemo upoznati sa svojom tradicijom i da je negujemo, barem kroz priču. Najčešća rečenica koju stariji spominju jest: „Nije to bilo tako u moje vrijeme!“. Imaju pravo, ništa nije bilo kao danas. Težak su život vodili naši preci. Bilo je to teško, ali jednostavnije vrijeme. U današnje vrijeme prijete velika opasnost od zaborava i zanemarivanja usmene baštine, stoga je vrlo važno zapisivati te oblike kako bi se mogli prenositi s koljena na koljeno. Osim toga svaki mještalin bi trebao biti upoznat s tradicijama svoga mjesta jer to obogaćuje njegov život. Također priče s našim precima i sa starijim sumještanima su vrlo vrijedne. Poučno je znati kako je to bilo u „njihovo doba“ pa to usporediti sa sadašnjosti i uočiti što se to promijenilo kroz vrijeme, a koliko se toga zapravo sačuvalo. Lastovo je maleni i udaljen otok no bez obzira na to može se pohvaliti s bogatom poviješću i višestoljetnom tradicijom od koje svakako treba izdvojiti lastovski Poklad. Osim Poklada, Lastovo je poznato i po svojoj jedinstvenoj narodnoj baštini, uključujući tradicionalne nošnje, glazbu i plesove. Otok je kroz povijest bilo pod različitim političkim utjecajima, uključujući Veneciju, Austriju, Napoleonsku Francusku i Jugoslaviju, što je ostavilo trag na njegovu kulturu. Iako je bio izoliran, imao je stratešku važnost zbog svog položaja, što je rezultiralo poviješću. Otočani su razvili specifične običaje i prilagodili se izazovima izoliranog života. Inače broj 46 ima simboličko značenje na otoku jer osim 46 crkvice, otok broji i 46 polja, ali i otočića. Iako se svakodnevna misa održava samo u dvije crkve, ostalih četrdeset i četiri nisu ništa manje vrijedne.

U ovom radu se na temelju prikupljenih podataka s terena pokušavaju približiti neke posebnosti i običaji otoka Lastova koje imaju pregršt ljepota i pomalo zaboravljenih običaja

¹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str.11.

koji zasigurno ne bi trebali biti zaboravljeni, već im se treba diviti. Osim toga u radu se govori ponešto i o načinu života kojim su živjeli naši roditelji te bake i djedovi koji se zapravo uvelike razlikuje od našeg današnjeg ubrzanog načina življenja. U radu se također navode narodni običaji vezani uz pojedine blagdane otoka Lastova koji ima dugu povijest još od razdoblja Mletačke republike. Materijal koji je u radu zapisan preuzet je od ljudi iz ovog kraja te dokazuje da neki običaji i danas žive bez obzira na njihovu dugovječnost. Upravo prikupljanjem usmenoknjiževnih oblika omogućeno je upoznavanje s prošlošću, običajima, ali i s vlastitim korijenima. Sve to ukazuje na ogromnu nematerijalnu vrijednost kulturne baštine nekog kraja koje se prikupljanjem, zapisivanjem i prenošenjem na buduće naraštaje čuvaju od zaborava. Kultura otoka Lastova bogata je i jedinstvena. U povijesnom i etnološkom kontekstu, kulturna antropologija Lastova istražuje kako su tradicija, običaji, vjerovanja i način života otočana oblikovali njihovu zajednicu i identitet.

2. Lastovski statut

Nenad Vekarić navodi kako su u *Lastovskom statutu* imena većeg broja Lastovaca navedena upravo pomoću patronima. Vekarićevo istraživanje je bilo važno zbog utvrđivanja rodovske pripadnosti tih osoba, a samim time se te osobe izvlače iz anonimnosti te se uspostavlja veze s njihovim još uvijek živećim potomcima. U *Lastovskom statutu* su imena većeg broja Lastovaca uglavnom zabilježena prilikom izbora u Vijeće ili pak kao suci pri donošenju odluka, a ostala kao lastovski poklisari pred dubrovačkim vlastima. Ukupno je registrirano 168 različitih osoba s time da se neki spominju više puta. Zanimljiva je činjenica kako se do pada Dubrovačke Republike prezime uglavnom izostavljalo jer je ono bilo tek treća identifikacijska oznaka, a prve dvije bile su osobno ime, te očevo što je bilo dovoljno za identifikaciju osobe.² Zbog lakšeg snalaženja, imena su u *Lastovskom statutu* navedena rednim brojevima, a za predloške su zaslužni Frano Radić koji je napravio prijepis *Statuta* te Antun Cvitanić koji je bio zaslužan za prijevod istoga. One osobe koje su spomenute više puta označavale su se rednim brojem pod kojim su prvi put upisane.³

Što se tiče lastovskih vijećnika, ne zna se točan datum uspostavljanja lastovskog vijeća, ali je poznata činjenica kako je ono nastalo kao rezultat raslojavanja te stvaranja sloja moćnijih

² Vekarić, Nenad, *Lastovci u Lastovskom statutu*, Anali Dubrovnik 44, 2006., str. 47.

³ Isto. str. 48.

ljudi, a upravo su oni na Zboru vodili glavnu riječ. Kako je vrijeme odmicalo, ta grupa istih utjecajnijih ljudi nastojala je sačuvati svoj privilegirani položaj i samim time učiniti ga trajnim. 1367. godine određeno je 20 vijećnika uz prisutnost lastovskog kneza, sudaca i cijele lastovske Zajednice. Također treba naglasiti kako se nitko nije protivio te da je status tih odabranih vijećnika doživotan, odnosno kad netko od vijećnika umre, tada će Vijeće odabrati novog člana pomoću većine glasova. Uvjet za odabir novog vijećnika bio je taj da mora biti „rođeni Lastovac“, odnosno „nipošto stranac“ te su mu otac i djed s očeve strane također trebali nekad biti vijećnici. Od vrlina se od vijećnika zahtjevalo da bude dobar i podoban te mudar i koristan. Odabrani vijećnici bili su sljedeći: Marin Radovanić / STANIĆ, Dobroslav Usinić / DESISLAVIĆ, Marin Dobrojević / DOBROJEVIĆ-DRAGANOVIĆ, Marin / KUNZULIĆ / KONZOL, Kuzma Bratoslavić / DESISLAVIĆ, Bokša Prodanić / STANIĆ, Mihoje Đurđević, Petar Berin, Radin / Vratenov / DOBROJEVIĆ/KRAKANOVIĆ, Stjepko Rehojević / REHOJEVIĆ, Dragoslav Stojković / UVETIĆ, Primil Bogdanić / DESISLAVIĆ, Stanko Bratošević / REHOJEVIĆ, Vido Prvoslavić / DOBROJEVIĆ-DRAGANOVIĆ, Kranislav Senković / SIRAČIĆ, Zljetko Marinić / ZLITKOVIĆ, Luka Mirčić / MIRKOVIĆ, Berko / Radinić / GIŠLJIĆ, Bogdan Marinić / GALČIĆ i Druško Prodanić / STANIĆ. ⁴ Izborom novih vijećnika ukinuo se status svih dotadašnjim vijećnicima te se krenulo nanovo. Trojica sudaca sudjelovali su pri donošenju odluke, ali je samo jedan od njih ušao u popis vijeća, a to je Marin Dobrojević / DOBROJEVIĆ-DRAGANOVIĆ. Preostala dvojica Usinja Bogdanić / DESISLAVIĆ i Radovan Stančić / STANIĆ nisu ušli u popis vijeća i samim time im je status vijećnika dokinut. ⁵

Osim navedenih imena, spominju se i razna druga koja su kroz povijest bila značajna jer su u nekom periodu bili upisani kao vijećnici. Od navedenih prezimena, na otoku Lastovu su još živeća neka poput: Ivičević (Ivčević), Fulmiz, Čučević, Rešić, Maričević, Dražinić te Šantulović koji je zapravo obiteljski nadimak.

Lastovski suci spominju se još od 1358. godine kada su se donosile odluke o prodaji nekretnina, a birani su između 20-orice vijećnika. Izabrani bili su: Primil Bogdanić / DESISLAVIĆ, Vido Prvoslavić / DOBROJEVIĆ-DRAGANOVIĆ i Marin / KUNZULIĆ / KUNZUL. Osim navedene trojice, spomenuti su još neki suci koji su donosili odredbe i odluke: o krađi životinja, o čuvarima, pri izboru novih vijećnika, o sjeći šume na općinskom zemljištu

⁴ Isto. Str. 50-53.

⁵ Isto. Str. 53-54.

u Velom ratu, o ženidbi, u određivanju obroka mesa koji se daje knezu, o izmjeri zemlje i slično.⁶

Lastovci su u mnogim prilikama imenovali poklisare koji su zastupali njihove interese u Dubrovniku. 1336. godine izabrani su: don Andrija / ŠKRINJIĆ (lastovski kapelan i notar), Bogdan Bratostić i Prodan Stanin / STANIĆ.

„Lastovski knez, suci, vijećnici i čitava zajednica izabrali su ih kao poklisare kod dubrovačkog kneza da potvrde odredbu “da nijedna žena na Lastovu koja se udala i donijela mužu svoj miraz ne može više ništa tražiti od imovine svoga oca ni svoje majke ni od brće ni od sestara, osim ako bi imala kakvu notarsku ispravu.”⁷

U Lastovskom statutu se spominju i brojna druga imena poklisara, a važni su zbog zastupanja interesa otoka Lastova. Vekarić je pomoću svog istraživanja došao do zaključka kako je u periodu od početka 14. stoljeća pa sve do početka 18. stoljeća ukupno zabilježeno 168 ljudi u Lastovskom statutu s tim da je 23 njih neidentificirano. Od njih 145 koji su identificirani, 142 su Lastovci, a troje od njih stranci te je interesantno to što je u *Statutu* ubilježena jedna jedina ženska osoba (Jurinić).⁸

Iz *Lastovskog statuta* doznaje se:

“Lastovo je bilo siromašno i imalo mali broj stanovnika. Lastovci su živjeli od poljoprivrede, stočarstva, vinogradarstva i ribarstva. Iako su imali dosta dobre uvjete za razvitak poljoprivrede, nisu se dovoljno koristili plodnošću tla budući da su bili daleko od tržišta. Izgleda da dubrovačka vlastela upravo za to nisu pokazivala jači interes za taj otok, jer nisu od njega mogli očekivati znatniju materijalnu korist.”⁹

„Lastovski statut i lastovsko komunalno uređenje još je jedan dokaz mudrog čuvanja prokušanih tradicionalnih vrednota ali i prihvaćanja tuđih provjerenih civilizacijskih dostignuća u Hrvata.”¹⁰

2.1. Lastovo u sastavu Dubrovačke republike

⁶ Isto. Str. 68-73.

⁷ Lastovski statut, glava XXXII.

⁸ Vekarić, Nenad, *Lastovci u Lastovskom statutu*, Anali Dubrovnik 44, 2006., str. 75-82.

⁹ Horvat, Manda; Mutak, Katica, *Graditeljstvo otoka Lastova*, Etnološka istraživanja Vol., No. 11, Zagreb, 2006., str. 318.

¹⁰ Cvitanić, Antun, *Lastovski statut*, Književni krug, Split, 1994., str. 203.

Od pripadnuća Dubrovačkoj Republici pa sve do njezina pada, Lastovo je uspjelo sačuvati svoju lokalnu autonomiju te srećom nije došlo u kmetsku ovisnost kako je bivalo na dubrovačkom kopnenom području.¹¹

„Pretpostavlja se da su se Lastovci predali Dubrovačkoj komuni kako bi se osigurali od nasrtaja neke druge komune ili države. Dubrovačka komuna je Lastovcima zajamčila poštivanje dotadašnjih starih običaja, a to znači neku vrstu autonomije. Čini se da je već u to vrijeme na cijelom otoku postojalo privatno zemljišno vlasništvo lastovskih zemljoradnika. Po tome, vladajućem mišljenju, Lastovci su bili slobodni seljaci. Zemlja se obrađivala u vlastitoj režiji, bilo da je obrađuju sami seljaci – vlasnici ili uz pomoć unajmljene radne snage, možda katkada i besplatne radne snage onih koji su iz ovog ili onog razloga imali gotovo ropski položaj. Svakako tu se nije pojavljivao agrarno pravni odnos u kojemu bi se obrađivala zemlja plemića i koji bi imao neke karakteristike kmetstva zapadnog tipa. Isto tako tada se zemlja na Lastovu nije u većoj mjeri davala na obradu na naturalnu rentu, recimo na polovicu, ili u novčani zakup pa se nije razvio ni odnos koji obično svrstavamo u tzv. dalmatinski kolonat.”¹²

Lastovo se također bilo obvezalo na neke posebne uvjete te je tako trebalo davati 5 do 6 sokolova i preko 200 zečeva godišnje dubrovačkom knezu, a najzanimljivija činjenica bila je ta da je svaka žena, Lastovka, koja je sagriješila s muškarcem trebala postati robinjom dubrovačkog kneza. Tako je svaka takva grešnica trebala ispaštati zbog svog grijeha gubitkom slobode u korist vrhovne vlasti.¹³

„Iz velikog broja crkvenih beneficija i legata koji su postojali do pada Republike mogu se izdvojiti četiri skupine:

1. Beneficij vezan za crkvu maticu Sv. Kuzme i Damjana (župnički beneficij). Predlaganje svećenika beneficijata, tj. župnika (jur patronatus) spadalo je u nadležnost lastovske Zajednice.

2. Beneficiji vezani za bratovske (fratijske) crkve i oltare u župskoj crkvi. Kapelani bratovskih crkava: Sv. Antuna, Sv. Marije u Polju, Sv. Vlaha, Sv. Lucije, Sv. Martina i Sv. Mihovila bili su ujedno i beneficijati.

3. Beneficiji vezani za crkve kojima nisu upravljale bratovštine: Sv. Ivan Krstitelj, Sv. Petar u Ublima, Sv. Marija na Grži, Sv. Josip na Dovcu, Sv. Rok, Sv. Barbara u Ždrijelu, Sv. Marko u Prgovu, Sv. Ilija u Kolaču, Sv. Vid iznad Duboke, Sv. Toma u Vinom polju i Sv. Rafael na Makarcu.

4. Legati ostavljeni svećeničkom udruženju (legati popova).“¹⁴

3. Graditeljstvo otoka Lastova

¹¹ Lucianović, Marin, *Lastovo u sklopu Dubrovačke republike*, Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Vol., No. 3, Dubrovnik, 1954., str. 253.

¹² Lučić, Josip, *Iz srednjovjekovne prošlosti Lastova*, u: Radovi instituta za hrvatsku povijest, 6, 1974., str. 36.

¹³ Cvitanić, Antun, *Lastovski statut*, Književni krug, Split, 1994., str. 145.

¹⁴ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 361.

Razvoj naselja i gradnje stambenih i gospodarskih objekata na jadranskom području bio je snažno povezan s povijesnim događanjima i gospodarskim prilikama. U jadranskoj etnografskoj zoni, karakteristično obilježje u graditeljstvu je kamena kuća, koja je prvobitno bila vrlo skromna. Takve kuće su bile građene od lokalno dostupnog kamena, koji je bio ručno obrađivan, a potom spajan žbukom koja se sastojala od vapna i pijeska. U nekim slučajevima, kuće su se gradile „u suho“, što znači bez upotrebe vezivnog materijala, oslanjajući se isključivo na precizno slaganje kamenih blokova.¹⁵ Upotreba drva pri gradnji ovih kuća bila je minimalna i ograničena na ključne dijelove poput stropnih i krovnih greda, podova i letvi na krovu. Ovaj ograničeni pristup drvetu bio je rezultat njegove relativne rijetkosti i cijene na ovom području. Krovovi najstarijih kuća obično su bili pokriveni kamenim pločama, dok su gospodarske zgrade bile pokrivenne slamom, koja je bila pristupačnija. Tek mnogo kasnije, s razvojem tehnologije i dostupnošću materijala, krovovi su počeli biti pokriveni kupom, što je omogućilo bolju zaštitu od vremenskih uvjeta. Ovaj način gradnje odražava prilagodbu ljudi jadranske zone dostupnim resursima, klimatskim uvjetima i povijesnim okolnostima, čime se stvorio karakterističan i prepoznatljiv arhitektonski stil koji je postao simbolom ovog područja.¹⁶

Otok Lastovo ima izuzetno bogatu i razvijenu tradiciju graditeljstva, koja se ističe u usporedbi s bilo kojim ruralnim područjem u Hrvatskoj. Ova specifičnost proizašla je iz dugotrajne povijesti otoka, koja započinje već od druge polovine 1. stoljeća prije Krista, kada su Rimljani zaposjeli Lastovo. U tom periodu na otoku su se počele graditi *vilae rusticae* – rimske seoske vile smještene uz rubove plodnih polja i u pitomim uvalama. Kroz stoljeća, Lastovo je prošlo kroz mnoge promjene, mijenjajući svoje vladare i prilagođavajući se novim političkim i društvenim okolnostima. Sve te promjene ostavile su trag na graditeljstvu otoka, koje je evoluiralo pod utjecajem različitih kultura i stilova, ali je uvijek zadržavalo svoj jedinstveni karakter. Tako je tradicijsko graditeljstvo Lastova postalo izuzetno razvijeno i značajno, ne samo u lokalnom, već i u širem kontekstu hrvatske kulturne baštine.¹⁷

Lastovo, kao i mnogi drugi otoci na Jadranu, ima bogatu povijest koja se očituje i u njegovom graditeljstvu. Iako o graditeljstvu na otoku prije 15. stoljeća nema mnogo podataka može se naslutiti razvijena kultura stanovanja na temelju sakralnih srednjovjekovnih

¹⁵ Horvat, Manda; Mutak, Katica, *Graditeljstvo otoka Lastova*, Etnološka istraživanja Vol., No. 11, Zagreb, 2006., str. 320.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

građevina. Ove građevine upućuju na to da su stanovnici Lastova od ranih vremena njegovali specifičan način gradnje i stanovanja, što se dodatno potvrđuje najstarijim kućama na otoku, poput kuća Antice, Rešić i Antičević. ¹⁸

Tijekom 15. i 16. stoljeća, naselje na Lastovu doživljava značajan razvoj. Šire se naselja i grade se reprezentativni stambeni objekti koji svjedoče o blagostanju i društvenom statusu njihovih vlasnika. Uz stambene objekte, grade se i mnoge crkve, kaštel te novi knežev dvor, što ukazuje na važnost otoka u tom periodu. Već u 14. stoljeću na Lastovu su postojale privatne pučke škole, što je izuzetan pokazatelj kulturnog i obrazovnog razvoja stanovništva. Do sredine 17. stoljeća, točnije 1652. godine, naselje na Lastovu brojilo je 200 kuća i više od 1.000 stanovnika, što odražava kontinuirani rast i razvoj lokalne zajednice kroz stoljeća. ¹⁹

Naselje se razvijalo amfiteatralno, što znači da su kuće građene na kosinama, dok se u dolini nalaze polja, vrtovi, maslinici i vinogradi. Ovaj raspored kuća i prirodnih površina omogućio je iskorištavanje terena na optimalan način. Najčešći tip kuće je jednokatnica građena na kosini, s karakterističnim prizemljem u kojem se nalazi konoba, često s velikim vratima okrenutim prema dvorištu ili ulici. Zidovi kuća građeni su od klesanog kamena, a krovovi su prekriveni kupom. Dvorišta su prisutna kod kuća koje nisu izgrađene na strmini. Posebnost arhitekture Lastova je upotreba lastovskog bijelog kamena, *škrpjela*, s otočića Arženjaka za izradu detalja poput dovratnika, doprozornika, konzola s prstenima (ušima), zidnih vijenaca i oluka za vodu. Ove elemente klesali su po narudžbi majstori s Korčule i iz Gruža. Lastovski *sulari*, terase na kućama, prostraniji su i bolje opremljeni nego u ostalim dijelovima Dalmacije te igraju važnu ulogu u životu stanovnika. Ove kuće su, iako su u njima živjeli seljaci, ribari i moreplovci, građene po uzoru na ladanjske kuće iz dubrovačkog kraja, što govori o umješnosti graditelja i klesara koji su u njih unosili elemente plemićkih palača i ljetnikovaca. ²⁰

Na Lastovu se nalaze jedinstvene građevine koje datiraju iz različitih povijesnih razdoblja, a najstarije sačuvane kuće potječu iz 15. stoljeća. Iako su ranije kuće iz vremena romanike poznate samo iz pisanih izvora, danas su vidljivi dijelovi kuća iz kasnijih razdoblja – gotike (15. i početak 16. stoljeća), renesanse (16. i početak 17. stoljeća) te baroka (17. i 18. stoljeće). Posebnost ovih kuća očituje se u stilskim elementima poput profila nadvratnika i doprozornika.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto. str. 321.

Karakteristični su i dimnjaci, poznati kao *fumari*, koji se izdižu iznad krovova i dolaze u različitim oblicima specifičnim za otok Lastovo. Također važno je napomenuti da naselje nije izgrađeno planski, već je nastalo spontano, prilagođavajući se terenu. Svaka kuća je bila dizajnirana s ciljem da maksimalno iskoristi funkcionalnost tlocrta, što je doprinijelo posebnom izgledu i šarmu otoka.

Lucianović o graditeljstvu na otoku Lastovu saznaje također iz kazivanja dunda Petra Pavla (1915.):

“U staro doba kad želiš graditi kuću dobio si dozvolu za gradnju od vlasti. Kamen su “brali” uz sv. Iliju, na mazgama i tovarima nosili na plac za gradnju kuće. Kamenje, klak (vapno) i pržinu (pijesak) dognali bi godinu prije gradnje. “Klačine” – jame za vapno gorile su oko Lastova. Brali su šumu za loženje ili razmjenjivali šumu za klaku. Klaka se gasila u manjim jamama koje su bile uz kuće. Pijesak, pržina se vadio na središnjem dijelu otoka, a pržina i klaka bili su osnovni vezivni materijal za kamen.”²¹

“Kuća se gradila izvana velikim isklesanim kamenom, a unutrašnjost zida od sitnijeg kamena. U temelj kuće majstor je uzidao “butiju” vina, bokal vode i dvije čaše – za sreću, neka bude vina u kući. Kad se kuća dogradila do lastavice na nju se stavljala kita masline za glavnog majstora.”²²

“Na katu je “sala” – velika soba za ukućane i kuhinja – “komin” u kojoj je bilo ognjište sa napom za odvod dima – “kominata”. U kominati je bila i krušna peć. Dim iz kominata i krušne peći izlazio je kroz fumar – Lastovci su gradili fumare kakvih nema nigdje u Hrvatskoj. U kuhinji su bile klupe – banci sa sandukom za sočivo, police za posuđe, a u prozoru kameno “lastovsko pilo” za pranje posuđa. Svaka kuća je imala ručni žrvanj.”²³

Dimnjaci na Lastovu, poznati kao *fumari*, nisu bili samo funkcionalni elementi, već su postali simbol društvenog statusa i prestiža. Što je fumar bio veći i složeniji, to je više odražavao bogatstvo i ugled vlasnika kuće. Osim toga lastovski *fumari* su poznati po svojoj jedinstvenoj i raznolikoj estetici. Svaka kuća imala je svoj jedinstveni dizajn dimnjaka, često ukrašen specifičnim detaljima koja su dodavala karakter i ljepotu lastovskim naseljima. *Fumari* na Lastovu imaju dugu povijest i duboko su ukorijenjeni u lokalnu tradiciju. Ovaj običaj izgradnje impresivnih dimnjaka seže unazad stoljećima, a mnogi od njih su i danas očuvani, svjedočeći o nekadašnjem društvenom poretku i vrijednostima. Zbog svoje jedinstvenosti,

²¹ Isto. str. 322.

²² Isto.

²³ Isto.

fumari su postali i atrakcija za posjetitelje otoka. Mnogi turisti posjećuju Lastovo upravo kako bi vidjeli ove dimnjake, koji su specifični za ovaj dio Hrvatske.

Fumari

Gordi na krovu

Kuća oromulih

Vjetra despetaju

Ures vremenu

Što dom svoj

veličaju

I put što oblaku

I duši zalutaloj

Gdje da se vrati

kazuju

Spomen Erosu i

Huncutima onim

Što po njegovom

uzoru

Fumare lastovske

Zidaju“²⁴

²⁴ Napisao je Maričević, Mato u knjizi *Lastovska elegija*, Dubrovnik, 2018., str. 271.

3.1. Svjetionik s Lastova

Godine 1839. godine austrijska je vlast sagradila okruglu kamenu kulu svjetionika dometa 25 morskih milja u Portorusu na Ponti Skriževoj. Svjetionik se nalazi iznad litica Velje stijene koje se s nekih 100 metara uzdižu od razine mora.²⁵

Osim svjetionika Struga, na Lastovskom otočju nalaze se još dva svjetionika, a to su Sušac i Glavat. U naselju Skrivena Luka (Portorus) nalazi se Struga, svjetionik koji je povezan kopnom, a preostala dva nalaze se na istoimenim otočićima, Sušac te Glavat.

Svjetionik Sušac izgrađen je 1879. godine na malom otočiću Sušac, koji se nalazi zapadno od Lastova. Ovaj svjetionik je dao izgraditi austrijski car Franjo Josip I. Postavljen je na najvišem vrhu južnog dijela otoka, na hridi koja se nalazi na nadmorskoj visini od 80 metara. Svjetionici poput Sušca igrali su ključnu ulogu u sigurnosti pomorskog prometa, posebno u doba kada su navigacijski sustavi bili ograničeni, a moreplovci su se oslanjali na svjetionike kako bi izbjegli opasne hridi i sigurno stigli do odredišta. Ime otoka najvjerojatnije proizlazi iz iznimno oskudne vegetacije zbog male količine padalina.

Godine 1884. sagrađen je svjetionik Glavat koji se nalazi na najistočnijem otoku lastovskog arhipelaga. Izgrađen je zbog opasnosti od brojnih grebena i pličina.

„Glavat krasi i mnoge legende, a najpoznatija je ona vezana za nastanak otoka. Prema toj legendi Glavat je nastao zahvaljujući prepirci bogova sa Olimpa. Naime bogovi su raspravljali koji je otok najljepši, Lastovo, Mljet ili Korčula. Konačno Posejdon odlučio poslati svog pobočnika da isto ocijeni na licu mjesta. Danima ih je promatrao, ali se nikako nije mogao odlučiti koji je ljepši. Ukočen, promatrajući okolnu ljepotu Posejdonov pobočnik se okamenio i vječno ostao u ovom akvatoriju u obliku otočića Glavata.“²⁶

Lanternu Struga nalazi se na južnoj panti otoka Lastova, znači dobila je ime po toponimu rt Struga koji je nalazi tu s južne strane i na ulazu u zaljev koji se zove Skrivena Luka. Dobila je naziv zato što je zaštićena od svih vjetrova i izuzetno je dobro sklonište. Lanterna Struga je napravljena u prvobitnom obliku kao drvena baraka i imala je privremeno svjetlo na jednom drvenom stupu i to je bilo 1839. do 1849., znači 10 godina. 1849. godine započela je izgradnja današnje Struge, a trajala je sve do 1851. godine. Kula lanterne visoka je 17,5 metara, a nalazi se točno u sredini objekta

²⁵ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 465.

²⁶ Preuzeto sa stranice: <https://www.morski.hr/lanterne-lastovskog-otocja/> (16.8.2024.)

*kamenog izdanja veličine 20 puta 20 metara. Svjetionik je sastoji od tri elementa: svjetioničarska zgrada u kojoj je smješten svjetioničar te njegova obitelj, kule, a na kuli je smješten treći element tj. lanterna u kojoj se nalazi signalno svjetlo. Kad je idealno vrijeme vidljivost je 70-ak kilometara. Radno vrijeme je 0-24 jer sve što se desi na lanterni desi se noći. Ono što je primarno je održavanje svjetla, a ostale stvari su sekundarne znači održavanje zgrade, okoliša itd.*²⁷

Ana Ivelja, pjesnikinja lastovskog podrijetla, napisala je pjesmu o svjetioniku s Lastova:

Svjetionik s Lastova,
kamena, stamena Struga.
postojan galeb na stijeni,
čuvar Juga.

Prkosno s litice, visoko,
smiješi se pučini.
Svjetlost moru dariva
sunce noći u pomrčini.

Hrvatskoj pozdrave šalje
preko mora i oceana
do Amerike, Islanda,
Australije, Zelanda...

Budno, vjerno, danonoćno,
na braniku Domovine,
od Jadrana do Podunavlja,
svijetli s Juga,

stražar s Lastova – Struga.

²⁷ Na Lastovu 2024. kazao mi je Mladen Bartulović, svjetioničar na svjetioniku Struga.

4. Lastovske kolede

Koleda je riječ mnogostrukoga značenja: „kolenda, kolendra (u Splitu i okolici), koledva (u Dubrovniku i okolici, Belom na otoku Cresu), a izvođači se nazivaju koledaši, kolendaši, kolendraši, koledvaši; te kolojani (u Zlarinu kod Šibenika), koleđani (kod Hrvata u Rumunjskoj, a u Gdinju na Hvaru ophod se zove koleđanje!); junaki i ditići kod gradišćanskih Hrvata. Nazivaju se i koledvači te koleđani, kolijani. U Jelsi na Hvaru ophod se naziva koleđanje, kolendanje, kolejanje. U Istri, Hrvatskom primorju pa i Lici nazivaju se i fiole (prema pripjevju fiole). Koleda znači: skupno pjevanje muške djece, mladića pa i odraslih ljudi; pjevanje (kolendanje) mladića djevojci pod ponistrom; obred, ophod, pjesma, čestitanje; božićni kruh, božićno darivanje, božićna vatra, božićna slama koja se na Badnju večer prostirala po sobi; Badnji dan, Novu godinu. Koleda znači i krijes koji se palio na Jurjevdan (23. travnja) i na Ivandan (24. lipnja) te krijes koji se palio za vrijeme biranja seoskih kraljeva. Koledom su se nazivale obredne vatre koje su palili uskoci. Kod gradišćanskih Hrvata koledati znači prositi (tražiti darove). U požeškom kraju pjesme koje su na Uzašašće izvodili križari nazivaju se koledarske pjesme ili koledarke. (...) Koleda baštini naziv prema grčkom i latinskom glagolu caleo, 2. što znači zazivati, pozivati, sazivati.“²⁸

Do reforme pape sv. Grgura Velikog koncem 6. stoljeća advent je počinjao s blagdanom sv. Martina (11. studenoga).²⁹ Od Grgurove reforme advent počinje nedjeljom koja je najbliža svetkovini sv. Andrije (30. studenoga). U adventu su svetkovine: sv. Barbare (4. prosinca), sv. Nikole (6. prosinca), Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije (8. prosinca), sv. Lucije (13. prosinca).³⁰

Badnjak je posljednji dan Adventa ili Došašća, ujedno dan neposredne pripreme za Božić. To je naziv za Badnji dan, Badnjicu, ali i za drvo badnjak. Smatra se najbogatijim danom u kršćanskoj tradicijskoj kulturi jer ga karakterizira priprava hrane za Božić, ukrašavanje doma božićnim drvцем i jasticama te večernja molitva i iščekivanje polnoćke. Najvažniji dio posvećen je škropljenju ukućana, domova, njiva i štala jer se vjerovalo da je blagoslovljena

²⁸ Dragić, Marko. Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 1, 2008, str. 21-22.

²⁹ Žanetić, Katarina; Dragić, Marko, Sveti Martin u korčulanskoj tradicijskoj kulturi, *Bosna franciscana* 46, Sarajevo 2017. 395.

³⁰ Radovan, Josip; Dragić, Helena. Advent u dugopoljskoj tradicijskoj kulturi. *Kulturna baština* 47-48. Split, 2022. str. 393.

voda imala zaštitnu ulogu protiv zlih sila.³¹ U središtu se nalazi drvo badnjak kojeg su još od davnina palili drevni Rimljani, južnoslavenski narodi te Englezi, Francuzi i dr. U Hrvatskoj postoje dvije vrste badnjaka. Jedan nalikuje na granu hrasta kojem lišće nije otpalo, a drugi na panj ili truplo stabla dugo do dva metra i debelo pedesetak centimetara.³²

Kako navodi Marko Dragić u djelu *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Badnjak se može podijeliti na: Badnje jutro, Badnji dan i Badnju noć.³³ Badnje jutro i dan tako podrazumijevaju pripremu hrane, post, kićenje, blagoslov, a Badnja noć unošenje badnjaka, molitva, večera, čestitarski ophodi i odlazak na polnoćku.

Ispred crkve bi ti se pali badnjak, a to su ti ovi naši mladići donjeli take od bora, ono što bi našli iz doma. Znaš svako od njih bi ti to donje i tako bi ti to znalo goret i do sutra... a ovi mladi bi ti nakon ponoćke išli malo u provod, znaš ono malo bi se išli kako bi se reklo veselit... išlo ti se harmonikom od kuće do kuće i tako bi ti oni probudili gazdu kuće, a on bi se diga iz posteje i počasti bi ih prklama, bjelin vinon ili što je već ima u sebe. A pjesma..., pjesma koja se pjevala da ti pravo kažen ne sjećan se opće kako se zvala, al evo osta mi je taj jedan stih u glavi. Evo sad ću ti ga ja kazat... Znači ide ti ovako: „U gospara našega pred dvore pjevajmo, pjevajmo do zore...“ eto tega ti se ja čerce sjećan...³⁴

Božić je najradosniji blagdan u godini kojem se raduju i mladi i stari. U narodu označava početak nove godine. Jedan od najvažnijih Božićnih običaja je paljenje božićnih svijeća koje su postavljene u pšenicu posijanu na Dan sv. Lucije. Kako navodi Marko Dragić u djelu *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* tradicionalna hrvatska katolička čestitka glasi: „Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo“, a odgovara se s: „I s tobom Bog dao zajedno.“³⁵

³¹ Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 67-69.

³² Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 406.

³³ Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 230.

³⁴ Na Lastovu 2018. kazala mi je Zlatka Lešić.

³⁵ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

O Božićnim običajima Silvio Braica u svom članku Božićni običaji govori sljedeće: „Božićni običaji su cjelina narodnih običaja koji počinju mnogo prije Badnjaka i Božića, a obuhvaćaju cijeli Advent i produžuju se do Sveta Tri Kralja.“³⁶

U mnogim krajevima pa tako i na Lastovu malu djecu se uči kako postoji Djed Božićnjak ili Djed Mraz. Njegov lik je obučen u crveni plašt, ima dugu sijedu bradu, ali ne nosi mitru već običnu crvenu kapu. Prepisuje mu se darivanje djece raznim slatkišima i igračkama. Također, vjeruje se da ulazi u kuće kroz dimnjak te ostavlja poklone ispod bora. Mnoštvo djece mu se veseli, negdje je i običaj da se piše pismo Djedu Mrazu te da se ostavljaju keksići i mlijeko kako bi se zasladio prilikom donošenja poklona. U pismima djeca većinom govore Djedu Božićnjaku kako su bila dobra tijekom cijele godine te navedu poklon koji bi htjeli dobiti ispod drvca.

Čerce moja za početak da ti ja kažem kako je to hodilo... mi ti njesmo čejadima govorili Sretan Božić, nego Čestitan ti porođenje Gospodinovo. I samo da znaš prije ti je bi post na Badnjak. Tako smo ti mi spremali ribu i zeje za taj dan, a prkle i skalice bi ti mi tako prgali za sutradan, a znaš skalice bi ti se draga moja spremale samo kad bi se imalo više sastojaka, njesmo ti mi imali toliko hrane ko što vi danas imate, e... A nakon večere ti se išlo u crkvu na ponoćku, više manje bi se išlo 15 do ponoća neki i mrcu ranje i točno ti je u ponoća zvonila Glorija.³⁷

A sutra bi normalno bi dan za fameju znaš ono za Božića, to ti je bi dan obitelji i onda bi se popodne se hodilo čestitat po famejama, ali uvijek ti je neko od nas mora ostat doma u slučaju da nas neko dođe doma čestitat... A sine za taj obiteljski ručak bi ti se jela juha, pa posje tega svinjetina i na kraju one prkle malo za zasladiť se i ono pilo se bjelo i crno vino, kako je ko ima i kako ko volje, a oni koji su imali kafe pa bi nas počastili malo...³⁸

U hrvatskoj tradiciji koleda se i na blagdane sv. Stjepana prvomučenika, sv. Ivana evanđeliste, sv. nevine dječice te do Sv. tri kralja.

„Sveti Silvestar I. kao biskup proživio je mnogobrojna mučenja i pogubljenja kršćana. Godine 313. krstio je rimskoga cara Konstantina I. Velikog, a car je te godine kršćanstvo

³⁶ Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5.

³⁷ Na Lastovu 2018. kazala mi je Zlatka Lešić.

³⁸ Na Lastovu 2018. kazala mi je Zlatka Lešić.

proglasio slobodnom religijom. Spomendan svetoga Silvestra je 31. prosinca, a Hrvati taj dan nazivaju Silvestrovo i u Dalmaciji Savistrovo.³⁹

A za Silvestrovo su ti se činile prkle, isto tako bi susjedi zapjevali da zaključe staru godinu. Navečer bi ti bila misa u crkvi da zahvale staroj godini na svemu i pjeva se „Te Deum“ („Tebe Boga hvalim“), a ovako ti to ide... „Tebe Boga hvalimo, vjerno ispovijedamo, složnim glasom pjevamo, vječnog Oca slavimo, smjernim glasom pjevamo. Na nebeski anđeli slave te s arkandeli...“ al ne znam ti sve napamet to mi je samo ostalo u glavu. Dalje da ti kažen, skupili bi se susjedi ovaj u onega ovaj u onega, znači svako kod svakega i dočekali bi Novu godinu. Ručno su bombe pravili i to bi se pucalo po vrtlima točno u ponoća i tako bi slavili i dočekali novu godinu. Ali naravno njesu to svi činili nego ko je ima eli ti rekvizit, hoću reć baruta... I eto ko je ima harmoniku hodi je po kućama čestitat i pjevat. A pjesma ti je išla, hoću reć pripjev kojeg se sjećan ovako: „Oj mladosti plemenita na veselja svega svijeta.“⁴⁰

Ima jedna prigodna pjesma koja se pjeva upravo za Silvestrovo, a dr. Jurica ju je zapisao u knjizi *Lastovo kroz stoljeća*:

„Čestito Vam dan Silvestra

A za sutra nova festa.

U gospara našega...

One noge od pračića

Što su ostale od Božića.

U gospada našega...

Bolje da ih nama date

³⁹ Dragić, Marko. „Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi.“ *Crkva u svijetu*, vol. 50, br. 2, 2015, str. 303.

⁴⁰ Na Lastovu kazala mi je Sonja Mujanović.

nego da ih mačka ukrade

U gospara našega...“⁴¹

E sine i za Novu godinu ti isto njesmo govorili Sretna nova godina nego Čestitan ti prvi dan od godišća. Samo je pripjev bi različit, al pjesma za Božić i Novu godinu je ista, a ovako ti ide: „Nismo došli da prosimo već da dvore veselimo, oli limun ol naranču za ne povrć staru užancu, došli smo vam iz Portorusa u karoci od kupusa, pasali smo preko Lokve brali smo list od smokve. Dok smo našli vašu kuću razdrli smo svu obuću, otvorite škafetine izvadite biškotine, oli limun ol naranču za ne povrć staru užancu. Gazdarici dajte ključe dva mjendula da istuče, sanaturu rozulina, a družini dobra vina. Sad nam vrata otvorite i u dvore nas pustite.“ U slučaju da domaćin ne bi otvori vrata onda bi mu se pjevalo: „Pred kućom ti raste loza, ti si Ive (ime domaćina) prava koza.“ Onda bi ti se prgale lignje ko bi iša na lignje ili se prgala lonza ta prajčovina ili bi pekli ribu el ko je što ima u kuću. Još bi ponudili srdele, gerice ili ko ne bi ima ribe taj bi patate isprga i sti na stol, sve što se sti na stol to je čovjek da iz duše. Kad se hodilo iz kuće ća onda je mora jedan iz kuće poč s društvom, njesu ostajali doma el znaš i tako se napunjala grupa.⁴²

Dr. Jurica u knjizi Lastovo kroz stoljeća navodi jednu staru koledarsku pjesmu koja se pjeva odmah po Novoj godini:

O mladosti plemenita

*„O mladosti plemenita,
Na spasenje cijelog svijeta.
Dok smo našli vašu kuću,
Odrli smo svu obuću.*

⁴¹ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 516.

⁴² Na Lastovu 2021. kazao mi je Gabro Kapiteli.

O mladosti plemenita...

*Kad smo prošli preko Luke,
vidjeli smo dosta muke.*

O mladosti plemenita... “⁴³

Osim pjesme *O mladosti plemenita*, navodi se još jedna poznata:

Dobra večer, moj gosparu

„Dobra večer, moj gosparu

Večerašnji kolendaru.

U gospara našega pred dvore,

Pjevajmo, pjevajmo sve do zore.

Njesmo došli da prosimo

već da dvore veselimo

U gospara našega...

Došli smo vas pohodit

Vaše dvore veseliti.

U gospara našega...

⁴³ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 516.

Otvorite škafetine

Izvadite biškotine.

U gospara našega...

Ili limun il' naranču

Za ne povrć star' užancu

U gospara našega...

Sonaturu rozolina,

a družini dobra vina.

U gospara našega...

Sad nam vrata otvorite

i u dvore nas primite.

U gospara našega... “⁴⁴

Sveta tri kralja, ili Bogojavljenje, ili Vodokršće predstavljaju završetak božićnih blagdana. Nekada se taj blagdan zvao Tri mudraca od istoka. Badnjak koji se stavljao na Badnju večer da malo gori s ostalim drvima dogorio bi na Tri kralja. To je značilo da su božićni blagdani završili. Toga dana iz kuće se iznosi i božićni bor. Posjeti obitelji, prijateljima, susjedima u božićno vrijeme i blagoslov vode na Bogojavljenje kraj su radosnih, božićnih blagdana. Ti dani u srcima vjernika bude svijest o pripadanju Božjem narodu i poticaj su da poput mudraca s Istoka svatko potraži Boga, pokloni mu se i daruje ono što u srcu nosi.⁴⁵

⁴⁴ Isto. str. 515.

⁴⁵ Dragić, Marko *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 98.

Imena triju mudraca su: Gašpar, Melkior i Baltazar, a upravo se njima prikazala čudnovata zvijezda koja je navijestila Isusovo rođenje. Tradicija za sveta Tri kralja je škropljenje blagoslovljenom vodom, zato se taj blagdan još naziva Vodokršće, a običaj je da se ta voda čuva u kući do sljedeće godine, tj. do sljedećeg Vodokršća te da domaćin u određene dane i po potrebi može škropiti ukućane, stoku, stvari i imanje.⁴⁶

Pre su ti djeca za Božić i Novu godinu hodili po kućama i čestitali, prvo su hodili do babe i djeda pa kod kumova, to su ti krsni kumovi el... i čejadi su jedan drugemu čestitali, ono susjed susjedu i slično. Čejadi su tada djeci davali naranču, orahe, mjendule, a u novije vrijeme novac al ne puno el znaš to ti je vrijednost 10 kuni, 20 najviše, dalo se onoliko koliko je ko ima i koliko je moga. U staro vrijeme se nje imalo pa su se zato darivale naranče, orasi, mjenduli ko što sam ti i reka, a kasnije su kumovi davali toj svojoj dječici nešto solad kao znak pažnje. Iako se pre, ono baš u starije vreme nje imalo ništa solad, djeci bi i 2 kune puno značile jer se djeca svemu vesele. A čestitalo ti se i na Tri kralja po kućama zato san ti i poče pričat ovo sve jer je bilo slično to sve na tako veće blagdane, a ostalima se čestitalo ispred crkve. Također je bila jedna šala pa su tako žene muškarcima čestitale na način da su govorile: „Čestitam ti Tri kralja da ti budu veća jaja“. Malo ružno sada zvuči ova čestitka al draga moja tada ti niko nje ima televizije ni ništa pa su trebali smišljat načine kako da se zabave. Niko se nje jedi kad bi mu tako što reka, šalili su se do besvjesti, do ludila... svi su prihvaćali zezanciju.⁴⁷

5. Lastovski poklad

Sveta tri kralja (6. siječnja) označavaju kraj božićnih blagdana, a od 7. siječnja do Čiste srijede, razdoblje je poklada. “Intenzivni pokladni običaji i događaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). U ta tri dana se gostilo i obilno jelo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa. Te dane narod naziva: Velike poklade ili Završne poklade.”⁴⁸ Za to vrijeme ljudi su se maskirali u različite odjevne

⁴⁶ Isto. Str. 99.

⁴⁷ Na Lastovu 2021. kazao mi je Gabro Kapiteli.

⁴⁸ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 156.

kombinacije te su proizvodili različitim rekvizitima buku i galamu, ali sve uz smijeh i šalu. “Nedjeljom se maškare djeca, oni su svojevrsan uvod onomu što slijedi, ponedjeljkom mladi, a utorkom stariji.”⁴⁹ Bukom i galamom se htjelo otjerati demone od ljudi i njihovih domova.

Pokladni običaj vezan je sa opsadom Korčule od strane Maura tj. Katalana 1483. godine. Lastovski poklad je zaštićen kao kulturno nematerijalno dobro Republike Hrvatske te spada u jedan od najstarijih običaja Europe. Lastovci jako cijene i drže do svojih poklada, a uostalom to je vrijeme zabave i opuštanja. Naime Lastovci žive za poklade i cijelu godinu se spremaju za taj veliki događaj. Lastovski je poklad autentična narodna predstava koja se odigrava svake godine na pokladni utork koji je zadnji dan karnevala. Pokladi svake godine počinju na isti dan, 17. siječna na svetog Antuna te se taj dan obavezno održi prvo balo na kojem *kapo sale* koji je glavni i zadužen za sve, a ponajviše za organizaciju pozdravlja sve prisutne mještane i posebne goste. Pokladno razdoblje završava na Čistu srijedu. Lastovski poklad se dijeli na: Pretili četvrtak, Pretilu nedjelju, Pretili ponedjeljak te Pokladni utork.

„Moje prvo sjećanje na poklad teško je odabrat. Postoje brojna sjećanja, isprepletena i teško je razabrat koje je prvo. Pa evo ih u kratkim crticama: tata na kauču svira harmoniku, prebire po tipkama harmonike pokušavajući odsvirati neki novi hit iz tog vremena, mama tu istu pjesmu pjevuši dok šije kostime za maškare; kroz kuće nam prolaze brojne cure/žene, probavaju kostime za maškare, gledam ih zadivljeno i jedva čekam da i ja mogu sašiti kostim i otići u maškare; sestra i ja stavljamo neku polku/valcer s gramofonske ploče da svira dok mi uvježbavamo plesne korake u hodniku; zvuk lire, pjevanje i miris kolača; muški glasovi dok pjevaju Podiglo se malo četovanje; pomažem babi da „obuče“ tovara u „svečano ruho“ za nošenje Poklada, baba tovaru tepa dok ga „oblači“, tovar miruje, ja ga mazim; ponedjeljak ujutro škola, učiteljica cijeli razred vodi vidjet izradu Poklada, dolazimo u salu, lira odjekuje, moj djed pravi Poklada. I sad bi trebala stat jer mi se čini da bi ovako mogla zauvijek. Moja najdraža sjećanja teško je popisati jer ih je tako puno u 25 godina sudjelovanja, pa evo neka od njih: dolazak na Lastovo i susret s „mojim“ lastovskim prijateljima, susret naših pogleda, bez riječi povezati se i znati da osjećamo isto; pjevanje dok glas skroz ne nestane; priprema kostima koja traje 1-2 mjeseca, od osmišljavanja ideje, kupovine svega što je potrebno, do šivanja dugo u noć; smijanje dok šijemo kostime, s mamom,

⁴⁹ Isto. str. 158.

tetom, partnericom iz maškara, sestrom, rodicom jer zadnjih 4-5 dana šijemo svi zajedno; zadovoljstvo kad vidim rezultat našeg rada u utorak u 12:30; i na kraju taj utorak, cijeli dan lira, pjesma, ples, nema stajanja i nema umora, erupcija emocija završnim kolom, zvukom zvona, lire, zagrljeni u istoj emociji pronalazimo se bez riječi samo pogledom, dodirom, pjesmom i plesom; i na kraju vatromet i pjesma: Tamo na divnom Jadranu plavom, mjesecu moru ko biser sja, u tom sjaju Lastovo spava, usamljen stoji i čeka na nas, oj Lastovo divno si, tebe volim ja...; balo na salu, znoj, zagušljivost, usprkos tome i dalje balanje, pjevanje, zvuk harmonike, balo pod liru na Sali, uvoooo... ne postoji ništa osim tog trenutka, užitek koji je teško opisati riječima. I dok ovo pišem, u Splitu na radnom stolu, dok čekam da mi je laptop vrati s popravka, u poslovnoj atmosferi, uspjela sam prizvat misli i osjećaj, pa su stigle i suze na oči.“ (Nataša Gizdić, rođ. Karlović)⁵⁰

„A srce, srce zaigra samo na spomen pokladi, a kad zasvira lira, srce više ne zna ni što čini. A što meni znače pokladi. Najbitniji događaj u godini, događaj koji se propušta samo zbog debele bolesti ili visoke trudnoće, nema trećeg razloga. Kad pop dojde blagosivat kuću i donese katolički kalendar, što se na njega prvo pogleda? Pogleda se kad je Sveti Antoni i kad počinju pokladi.“ (Marinela Kvinta)⁵¹

„Balalo se valcer, tango, rašpa, samba, tango, swing. Bilo je lijepo i bilo je puno čejadi, mladosti. Nje kako sada. Sada sviraju, a mladi stoju za šank, a djevojke sjedu. Pre nje bilo tako. Matere okolo na bankale. Ženske na jednu bandu, a muški na drugu. Kad bi počelo svirat, bilo je ko pre za čapat žensku. Al materi je trebalo odgovarat jer inače bi poša doma ranje. A ako je kogod tje popit piće, bi je bife. Al tamo se pilo ili kruškovac ili sok. Nje bilo naročito. Al nje te moga svako povest jer njesu čejadi imali solad. Vikalo bi se „a bife, a bife“. Bila bi i vojska na balo, i vodnici.“ (Anica Borovina, rođena Anić, zv. Franka)⁵²

⁵⁰ Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022., str. 3.

⁵¹ Isto, str. 67.

⁵² Isto, str. 71.

Pretili četvrtak se odnosi na zadnji četvrtak u pokladama kada je pokladarsko društvo zaduženo za izradu lutke Poklada i spremaju ga za *cujanje*. Također *kapo sale* taj dan ima obavezu posjetiti sve one kuće koje će u utorak primiti lijepe maškare i pokladare te se dogovaraju mjesta koja će se obići, gdje će se plesati i slično. Uglavnom iste obitelji svake godine primaju povorke osim ako su te godine u žalosti pa se ta kuća preskače. Taj dan se također ide „halekat“, a to zapravo označava karakterističan uzvik „Uvooooo!“ *Halekat* idu *kapo sale*, pokladarsko društvo te *sanatur* koji svira liru cijelim putem.

„(...) i nje ti bilo šanse da je neko moga poč u pokladare, a da ne bi doša na prove. Probe obavezno pre bala u četvrtak. U četvrtak bi bilo balo. Ko bi tje poč novi, mladi u pokladare, mora je doć na probe. Nema šanse da ti ideš u pokladare, a da njesi bi na probe. Nema šanse da se obočeš. Vodi je probe Rido Grjaš, nje on bi kapo sale nego je vodi pokladare, kapo sale je bi pokojni Ivan Kinko... I njesu se ljudi razmećali. Ja sam ču ove godine da su bili gore na večeru, bilo ih je stotinu, a praktički nje ih učestvovalo niti 30. Nje to bi to uski krug ljudi, ali je ipak bio manji nego sada. Meni je to teško reć jer sam Lastovac i u duši to nosim, meni je teško vidjet kada lira ide kupit jaja da nema 5 čejadi, a kad je večera gore, onda ih dođe 50. Ali pre je s lirom bilo najmanje 20-30 čejadi.“ (Luka Antičević, zv. Ratko) ⁵³

Pretila nedjelja je dan za najmlađe. U popodnevnim satima se na salu organizira maskenbal za djecu, a na kraju se bira najljepša maska i dijele se darovi. Bude organizirana muzika, zakuska i djeca također taj dan plešu karakterističan ples u parovima pod pratnjom lire.

„Hodila sam u male maškare, ali s obzirom na oskudnost i financije, najčešće su se djeca oblačila u pidžame, i to bi ih naopako obokli. To su bili maškari koji su po selu pjevali i šetali. Nismo hodili na salu, nego samo bi išli po selu, oko crkve.“ (Ljiljana Lešić, rođ. Škratulja) ⁵⁴

⁵³ Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022., str. 95.

⁵⁴ Isto. str. 96.

„Ja sam ima jokera, ja sam ima djeda. U nedjelju smo se oblačili ili u Indijance ili u kauboje. Ako su bili Indijanci, ima si dva pera na glavu, a ako su kauboji, onda je bi klobuk na glavu. Hodilo se na salu skupit se pa cujat Poklada. Ne znam eli bila muzika. Vezali bi ga za fumar kola idraulike i kalava se na one skale od Koke, odnosno skale Franice i te zadnje godine je izlećelo je to fumara i doradi je Poklad i nje se više cuja. Ja san možda ima 5,6 godina. Najglavniji su bili Gusto i Tonko Baka. Oni su bili stariji od nas.“ (Kruno Ivelja) ⁵⁵

Na pretili ponedjeljak u ranojutarnjim satima ponovno se pokladarsko društvo nalazi na salu kako bi pripremili završne poslove za sutra dan, rade se bombe koje se pucaju, zatim se ide po tovara koji na leđima nosi Pokladara, a također se taj dan uzima zemlja koja je potrebna za izradu Pokladarovih čizma. Taj dan su svi dobrodošli na salu, bilo da žele pomoći, doći poslikati ili se zabaviti. Dok muški dio priprema lutku za utorak, ženski svijet ostaje uglavnom doma kako bi ispeglali košulje i pripremili kostime. Nakon što se sve pripremi, svatko ide svojoj kući ručat i maskirati se kako bi popodne mogli ići „kupit jaja“. Jaja skupljaju tzv. grube maškare koje se skupe po grupama te u popodnevnim satima idu po kućama, a domaćini ih dočekaju s *prklama*, *skalica*, vinom te im u košaru stave par jaja pa se iz tog razloga kaže da se idu „kupit jaja“. Na taj dan nije bitno u što će se netko maskirati, uglavnom se nađe bilo kakav kostim koji se nađe doma i našminka se lice tako da se izgledaju smiješno i ružno jer se ipak zovu *grube* (ružne) maškare. Grupe se nalaze ispred crkve sv. Roka na Pjevoru u mjestu Lastovu te je obavezno da svaka grupa ima bar jednu košaru u koju će stavljati jaja koja dobiju po kućama, a najčešće netko iz grupe donese svoju harmoniku, gitaru ili neki instrument kako bi im bilo veselije i lakše pjevati po kućama. Običaj je da se ta jaja koja se dobiju u ponedjeljak sačuvaju do Čiste srijede pa se taj dan opet ekipa nađe kod nekoga doma i skupa pojedu ta jaja ili naprave palačinke kako bi se malo družili. Za kupljenje jaja ima prigodna pjesma koja se pjeva po kućama, a ide ovako:

„Kuma jaje, kuma jaje,

daj nam jedno jaje

Trajle lajle lajlala la

⁵⁵ Isto.

Samo jedno jaje
Može i dva, može i dva
Ako su domaća
Trajle lajle lajla la
Ako su domaća
Može i tri, može i tri
Ako koke nose
Trajle lajle lajla la
Ako koke nose
Itđ.“

Na izlazu iz kuće pjeva se: „Na temu ti, na temu ti Mare zahvalilala...“ Kupljenje jaja završava u 18 sati kada zvoni Zdravo Marija i u novije vrijeme se nakon zvona svi okupe u lokalni kafić i tamo nastave se nastave zabavljati. Još ima jedan običaj da ekipa koju predvodi lira uvijek kreće prva kupit jaja te se onda nakon nje mogu uputiti preostale grupe, a također je pravilo da se ne smiju druge grupe susresti s lirom u nekoj kući već je trebaju zaobići.

„Moj prvi kontakt s pokladima je bi strah od teh grubeh maškari u Pretili ponedēnik. Tako su se grubo oblačili u te kožice, lice bi im bilo tako omaškarano da njesi ni prepozna ko je. A sve su to mahom bili stariji ljudi. To je u mene ulijevalo takvi strah. A onda još su nosili onega vražjega Čomba. Umirala sam od straha od njega. Ja i sestre bi se zatvorile u kuću od straha da nitko više ne može ujest. I to je bi moj prvi susret s pokladima. Generacija mojih roditelja je tako u grube maškare hodila kupit jaja.“ (Lucija Karlović, rođ. Škratulja)⁵⁶

„Kupljenje jaja je trajalo do ujutro. Obilazili smo kuće, bili smo pozitivno društvo i išli smo u sve kuće. Nije bilo kuće u koju nismo bili dobrodošli. Ujutro smo se na brzaka spremali, svi moji prijatelji su se oblačili u pokladare, a ja u generale. Nije

⁵⁶ Isto. str. 105.

bitno koliko imaš godina jer svima je taj poklad važan. Važan je prvo jer se radi u djelu godine kada i nemaš ništa drugo, važan je zato jer smo ko djeca upijali sve to i to je ostalo u nama.“ (Leo Katić)⁵⁷

Pokladni utornik je najvažniji dan na otoku i tada malo tko radi, svi se pripremaju za veliki događaj. Taj dan u 11 sati zvoni podne i to je Lastovcima znak za ručak, a nakon toga se krenu spremati i oblačiti kako ne bi zakasnili na povorku. Također je taj dan potrebno pripremiti sve za spuštanje Poklada i paljenje bombi pa se onda u 8 ujutro nađu *kapo sale*, svirač lire i par pokladara. Oni najprije otiđu po *uzu* koju domaćin čuva kroz cijelu godinu, zatim se taj konop nosi do Pokladarove grže i namaže se sapunom kako bi Poklad lakše klizio. Dio ekipe bude na Pokladarovoj grži i priprema vrh konopa dok drugi dio ekipe odlazi u donji dio mjesta Lastova kako bi pripremio donji dio konopa. Nakon pripreme konopa i oni odlaze svojim kućama kako bi ručali i obukli se. U utorak od ranog jutra počinju pripreme pa se tako otvaraju stare škrinje i vade se brižno spremljene uniforme pokladara, a najčešće im u oblačenju pomažu žene ili mame kako bi to što ljepše izgledalo i kako ne bi zaboravili neki detalj jer je ta uniforma uistinu predivna, počevši od šarenih trakica, pa do nakita koji nose taj dan i jedinstvenog *klobuka*. Osim pokladara, spremaju se i lijepe maškare, one za razliku od pokladara svake godine imaju novi kostim i oblače se u paru tako da se svaki par razlikuje od preostalih svojim identičnim kostimima. Najčešće se maskiraju u: kraljice, vile, neke određene likove, klaunove i slično, što šarenije to veselije. Običaj je da se u lijepe maškare i pokladare oblače samo oni koji su Lastovci dok je to ostalima zabranjeno, ali oni imaju pravo otići kupiti jaja i gledat cijela događanja u utorak, ali ne i sudjelovat u povorci. Osim toga, još je pravilo da lijepe maškare trebaju sve do kraja dok se ne zapali lutka Poklad imati maska na licu bez obzira je li im našminkano cijelo lice ili ne. Nakon što ručaju i obuku se u svoje kostime, slijedi okupljanje ispred općine gdje se traži dozvola od od kneža, točnije danas od načelnika, a glasi ovako:

„Presvijetli gosparu kneze! Došli smo Vas zamoliti da nam dozvolite da s ovim našim pokladom obiđemo mjesto, da ga na uzu s Pokladarove grže do Gornje luke cijamo, i da ga – kao uzročnika svih naših nevolja – na kraju na Dovcu spalimo“.

⁵⁷ Isto. str. 108.

Tek kada dobiju dozvolu onda povorka može krenuti. Postoji više varijanti dozvola, a jedna od njih je:

*„Čestitajući vam narodni praznik, rado vam dajem zatraženu dozvolu u uvjerenju da će se ovaj nastup male, ali ognjevite čete u svom ophodu po mjestu odvijati na ponos Lastova, skladno i dostojanstveno u duhu naše stoljetne tradicije slavljenja feste poklada. Živjeli!“*⁵⁸

„Za bit pokladar trebalo je imat robu, a pre je bilo teško doć do robe. Onda su ljudi iza nove godine počeli unajmljivat. Poša bi na nadnicu samo da bi ti da koret ili klobuk, tkanice samo da bi se moga zabavit. Bilo ih je puno jer je bilo puno svijeta, ali nje bilo uniforme dovoljno. Za unoformu imat bilo je problem jer je trebalo naručit robu, a teško se dolazilo do nje.“ (Ivan Jurica Gango)⁵⁹

S jedne strane budu pokladari, a s druge lijepe maškare. Najprije pokladari otplešu tradicionalni ples ispred općine, a za to vrijeme su lijepe maškare skrivene i čekaju svoj red za plesanje. Dok još lijepe maškare plešu, pokladari se zapute u prvu kuću s popisa. Uvijek se unaprijed zna u koje će se kuće ići plesati i počastiti jer to *kapo sale* dogovara u četvrtak, a običaj je da se pokladari i lijepe maškare nikad ne smiju sresti te svako svojim putem ide do kuća i zna se red tko najprije ulazi i da ne smiju zajedno biti u istoj kući. Najčešće se do 15 sati popodne odrade tri do četiri kuće i onda bude okupljanje na Lužu gdje opet najprije otplešu pokladari, zatim lijepe maškare i pucaju se tada bombe, a svi mještani i oni koji dolaze vidjeti taj događaj iz raznih zemalja su dobro došli na Lužu gledati ples. Svaka povorka ima svog svirača lire jer je ples značajan po dvokoraku uz pratnju glazbala. Lijepe maškare imaju svoje generale koji su obučeni u crvene, crne ili bijele uniforme te oni uvode reda i vode računa o svemu. Tijekom povorke ima određena pjesma koja se pjeva po mjestu Lastovu od kuće do kuće, a onda se kod domaćina koji prime poklade pjevaju popularne dalmatinske pjesme i lastovska himna „Tamo na divnom Jadranu (Lastovu) plavom“. Nakon što se svi skupe na Lužu, pokladari prvi otplešu, a lijepe maškare su sakrivene u obližnjoj kući. Red je da se ne smiju te dvije povorke susresti pa zato jedni stoje s jedne strane konopa, a drugi s druge strane

⁵⁸ Jurica, Antun, *Da se ne zaboravi*, Kulturna baština Lastova – osvrt, Lastovo, 2019., str. 25.

⁵⁹ Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022., str. 110.

kako se ne bi miješali, to je tek dozvoljeno navečer posljednjim plesom. Bombe se pucaju između plesova dvaju povorki, a običaj je da se najprije puca pet, zatim sedam i na kraju devet bombi, a ako sve puknu onda se smatra da će ta godina biti dobra i plodna. Nakon odrađenog plesa i pucanja bombi nastavlja se dalje ići po kućama opet svatko svojom stranom i onda se u 18 sati nalaze na Dolac ispred škole gdje najprije opet plešu pokladari, a zatim im se pridruže lijepe maškare i svi skupa onda plešu te se na kraju spali lutka Poklada i tek tada lijepe maškare smiju skinuti maske s lica. Nakon plesa, svi se zadrže kratko oko vatre pjevajući „Oj Lastovo divno si, tebe volim ja...“ te se onda pušta vatromet za kraj i zvone crkvena zvona. Oko 19 sati svatko ide svojoj kući malo odmoriti i onda se oko 22 sata svi nađu na salu kako bi proslavili kraj svojih poklada i onda počinje Čista srijeda i fešta završava.

„Ja kad čujen liru, boje da je ne čujen, gotovo je. Kad je čujen, sjetin se veselja, maškari i svega. Pre i sad razlika je od neba do zemlje. Pre nje bilo robe, nego bi mo od papira vrcela cjelu večer i od tri file karte činili ruže ili bi kartu stavljali po robi. Imali smo crvene papuče od skrlata i dokojenice i kratku kotulu. Samo kad san hodila s Račiškom san nosila dugu kotulu. Sve smo sami radili, a ne šnajderica. Činili smo kako smo znali.“ (Anica Borovina rođ Anić, zv. Franka) ⁶⁰

„Bila san u srednju školu i jedne godine mi mater nje dala da dođen na poklade. Ja san u tri ure izišla iz škole, pošla na govornicu i zvala san dolu Protićevu Kseniju da mi stavi da čujen kako puca. Ona se smejala, a ja san se skupila dolu i plakala. Ovo nikad neću zaboravit, i sad mi dođu suze na oči.“ (Lucijana Barbić) ⁶¹

A pokladi ko pokladi ti uvijek počnu sedamnesti prvega na svetog Antoneta i tri puta sedmično ti se hodilo na ples, u četvrtak, subotu i neđeju pa tako sve do poklada, al mi smo ti stali samo do pola noći, a ne ko vi danas tek ishodite u tu uru... e da i s trubon bi ti se označava kraj plesa i tako bi ti se mi skupili i pošli ća domon. A ovi maškari bi ti se svaki put omaškarali tako da ih niko ne prepozna, a ostali bi ti se onako malo ljepše obukli jer ipak su išli na ples... Bilo ti je isto pokladarsko društvo ko i danas i oni

⁶⁰ Isto. str. 115.

⁶¹ Isto. str. 130.

bi ti sve to organizirali od početka do kraja poklada, a ples bi uvijek bi na dva mjestu, hoću reć na dvje sale... i tako ti se svirala harmonika, veselili smo ti se i plesali starinski ples... i onda ti je sve isto ko i danas jer ko što znaš naši pokladi su ti dugogodišnja tradicija koja se njeguje još dan danas... ono u pretilu neđeju bi ti bile male maškare na salu pa bi malo išli vidjet dječicu kako su se omaškarala, a u poneđeju je bilo kupljenje jaja ko i danas što vi idete pa bi se mi tako isto malo omaškarali s onim što smo imali domon i skupilo bi se društvo s koficom i harmonikom i išli bi po kućama pjevat i el malo veselit se... i onda bi doša glavni dan, pokladni utornik kad bi se muški pokladari obukli u njihove tradicionalne odore i uputili bi se u povorku kad bi načelinik da privolu, a s druge strane su ti bile lijepe maškare koje su trebale bit u parovima i svakog godišća su kambjavale kostim... i prije ti je to bilo puno strože njesu ti se smjeli pokladari i lijepe maškare nikako srest i svako je hodi svojim puten u povorku kako se to el nebi dogodilo... i u tri ure su se svi okupili na Lužu, cuja bi se poklad na uzu, balalo bi se što se imalo i onda su ti dalje išli u povorku svako svojim puten i opet bi se oko šest sreli na Dolac dje bi se balalo i tad bi se izgori Poklad i pjevalo se: „O Ivana kumpanija pošā nam je alavija“ i onda bi svako pošā domon malo se odmorit i navečer bi se nalazilo na salu i onda bi ti sve završilo u Čistu sredu, to ti je sve ko i danas...⁶²

Draga moja, ko što ti i sama znaš pjesma Tamo na divnom Jadranu plavom ti je zapravo himna našega otoka i to ti se pjeva posebno za naše Poklade, a sad ću ti je s gušton otpjevat:

Zavičaju divan si,

Tebe volim ja,

Kad navečer padne mrak,

Il' kad sunce sja.

Tamo na divnom Jadranu plavom,

Mjesec u moru ko biser sja.

U tome sjaju Lastovo spava,

⁶² Na Lastovu 2018. kazala mi je Zlatka Lešić.

Usamljen stoji čeka na nas.

Zimi uvijek pusto si,

Ljeti oživiš!

Kad studenti dođu svi

I đaci veseli.

Tamo na divnom Jadranu plavom,

Mjesec u moru ko biser sja.

U tome sjaju Lastovo spava,

Usamljen stoji čeka na nas.

U te dođu žedni svi,

Ti ih napojiš!

Mjesto male čašice

Pot im natočiš!

Tamo na divnom Jadranu plavom

Mjesec u moru ko biser sja.

U tome sjaju Lastovo spava,

Usamljen stoji čeka na nas.

O, Lastovo divno si!

Tebe volim ja!

O, jadranski biseru

Što na moru sjaš!

Tamo na divnom Jadranu plavom

Mjesec u moru ko biser sja.

U tome sjaju Lastovo spava,

*Usamljen stoji čeka na nas.*⁶³

Pokladne ludorije

„O, Poklade, cerni mraze

plače ti mat i ogota

da s izgore do kapota.

Kada dojde Sveti Antoni

po Lastovu lira zvoni,

karnevalske pjesme zovu

pokladare po Lastovu

Tu se pije samo cjelo,

ne pije se tu bevanda,

poće Gornja, Dovnja banda

Pod kostanju zahalekat.

Ne čudin se nego Kinku

da je osta Pod mastrinku

i njegovu ocu staru

što ga goni na tovaru.

E, pa, sada što je-tu je,

zapjevajmo nek se čuje!

⁶³ Na Lastovu 2021. kazao mi je Gabro Kapiteli.

Doći će nam čak iz Puje

more, strige i vjehuje.

To su one jepe tete

što su lećele na metle

sad imaju boje plaće,

letu na usisavače.

Ne čudin se nego Dozu

da je osta u Topozu.

Ne čudin se nego Dozu

da je osta u Topozu.

Plešu mladi, plešu stari

i kumice i kumpari,

erbo dohodu Pokladi;

svak će svoju da nagladi.

Bit će cika bit će vika

do Pretilog utornika;

ajme meni, jer će tada

na uzu cujat Poklada.

Ajme meni jer će tada

na Dolac užec Poklada.

Živjela nan kumpanija,

poša nan je ala vija!

Eviva la kompanija

poša nan je ala vija. “ ⁶⁴

Lastovski poklad toliko je značajan da se prenosi i nastavlja reproducirati i u udaljenim preoceanskim lokacijama od kojih je najaktivnija lastovska zajednica u Australiji, kamo je veliki broj Lastovaca emigrirao tijekom druge polovine 20. stoljeća. Lijepo je vidjeti kako Lastovci njeguju svoje običaje i izvan rodnog kraja.

„Poklad će se uvijek cujat. Ja svake godine dolazim iz Australije gledat poklad i bit tu. Iden i na balo. Svake godine mi dolaze i članovi obitelji na Lastovo tako da će i ove godine doć za balat u pokladare moj sin i od brata sin. Moja pokojna žena Anica je ko mlada hodila u maškare. Naučili smo djecu što je poklad i da ga volu i da dolaze. Volim poklade, zato i dolazin.“ (Aldo Siketa) ⁶⁵

„Eto, meni kćer osnovala je društvo opeta u Australiji. Ja san joj učini Poklada drugi put kad san doša tamo. Ona ga drži u ormar za taj dan. Skupili su se i meni je drago što su se skupili. Desetak mladih koji već destak godin nastoju da se to vežu sa matičnim otokom i bilo bi ljepo da ih podržimo odole. Vidim da je jer Edi ide svaku godinu i vidi se na toj mladoj generaciji, moje kćere djeca, pogotovo mala, to već igra, to ima već volju. Odje se poklad odigrava, a ne u Australiju. Njesam protiv, nego hoću reći, izviremo odole. Odole je počelo i tu će ostat. Moja braća ni djeca ne dolazu. Meni je kćer luda za pokladima, ne ko Bartul. On to voli, al ne ko ona. Ona namjesti da dođe na poklade na Lastovo. Ona će samo doć i poč u generale. Ona je luda.“ (Tonči Lešić Deklecjan) ⁶⁶

⁶⁴ Kolende Kučarić, Kristo, *Tamo na divnom Jadranu plavom*, Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2001., str. 33-34.

⁶⁵ Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022., str. 188.

⁶⁶ Isto. str. 190.

S obzirom da se tradicija s godine na godinu nastavlja, nije bilo upitno da će se pokladi održati i za vrijeme pandemije samo je bilo pitanje na koji način će to izvesti. Odrekli su se svih zabava i okupljanja u zatvorene prostore, a sve s namjerom da vrhunac običaja odrade u cijelosti. Uz veliku potporu lokalnih vlasti i lokalnog stožera uspješno su se uspjeli izboriti za kontinuitet običaja. Bili su podijeljeni u grupe te je na fotografijama vidljivo kako nose zaštitne maske u skladu s propisima.

„Iako su stavili te mjere – nema hrane, nema pića, to su nan službeno zabranili. Mi smo tražili (Leo načelnik) za sto ljudi, a oni su poslali mjeru da smanjimo broj, ali nisu ništa striktno stavili. A onda je u petak došlo ponovno (sta san cijeli dan u općinu...) rješenje. Kaže Leo da izgleda da ih je neko „pecnu“ da su previše pustili pa su poslali da može samo 25 ljudi ići. No to je rješenje došlo samo u županiju pa se njesmo na to obadali. Uhvatili smo se tega – smanjite sami i da nas ne bude sto. I na kraju nas je bilo negdje oko sedandeset (broji... 22, 23 para, da san maske radit) znači 47 pokladari je bilo sve skupa.“ (Eduard Bačko) ⁶⁷

Običaj na Čistu sredu je da se ljudi smiruju nakon Poklada. Navečer je misa i pepeljenje glave da se ljudi očiste od svih ovih događaja što su prethodili el znaš na što mislim, na pokladni utornik. Sad po novemu se ide plaćat sala, a prije ne znam što je bilo al u moje vreme ko i sad išla se plaćat sala onoliko koliko je ko ima i pojela bi se dva kuhana jaja. Kad je bi ples svako bi donosi malo vina ili što je ima. Isto je bi običaj da se iza plesa ženska povede za šank popit piće, a reka bi joj idemo popit abufe i na taj način bi joj se zahvali za ples, bio to njen otac, rođak ili pak neki mladić. Starinski običaj je izjest dvje prkle, dva jaja u tvrdo, platit salu i opepelit se. S tim počinje korizma, a završavaju pokladni dani. I još da ti kažem u sredu nije bi post nego nemrst, znači nje ti se smjelo taj dan jest meso. ⁶⁸

⁶⁷ Isto. Str. 199.

⁶⁸ Na Lastovu 2021. kazala mi je Marija Kapiteli.

„U Čistu sredu društvo je činilo prkle, jedno vreme se činilo u Ivanja Pinje, i kuhalo i činilo prkle, a jedno vreme u Vjekice Štropićove.“ (Luka Antičević, zv. Ratko) ⁶⁹

„Meni je priča pokojni Rido stari, ne ovi, kako su Ližovići jedno godišće prevarili i uzeli sve solde, jer davali su ćejadi koliko su mogli. I kad svrši poklad, znaš da se zna otprilike koliko treba ostat, a nje ostalo ništa i tada da su se malo bili razišli. Ne sjećam se ulaznic da je bilo. Ko nje bi Lastovac, mora je platit. Posje 11 ur se nje plaćalo. Lučani su dohodili na balo. I na žurnate su dohodili. Povezani su bili. Kako je udje bilo porto franko pa bi donjeli štogo, nebi ništa izgubili. Uvijek su se jela jaja u Čistu sredu navečer i plaćala se sala. Ženske njesu plaćale.“ (Giovanni Santi) ⁷⁰

6. Marijanska imena

Sveti Nikola obilježava se 6. prosinca te se prema narodnim vjerovanjima prikazuje kao osoba koja djeci donosi darove. Marko Dragić u članku *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata* govori o važnosti sv. Nikole: „Sveti Nikola je zaštitnik djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Blagdan Svetoga Nikole u tradicijskoj kulturi Hrvata karakteriziraju: darivanje djece, Nikolinjski ophodi - obilaženje osobe prerusene u svetog Nikolu u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i slično, da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu. Hrvati, također, organiziraju slavlja i procesije u čast Svetog Nikole. Drevni pretkršćanski običaj spaljivanja barki Hrvati su kristijanizirali i sačuvali do naših dana.“ ⁷¹

Crkvicu Sv. Nikole sagradio je Marin Cvitanović (di Florio) početkom 16. stoljeća nakon što je to obećao spasivši se od pogibelji tijekom putovanja, a također je svoj brod sidrio i izvlačio na morskome žalu u uvali Zace u čijoj se blizini i nalazi crkvica. Cvitanović je bio pomorac, doseljenik s Lopuda i lastovski vijećnik po zaslugi. Crkvica je posvećena zaštitniku

⁶⁹ Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022., str. 141.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Dragić, Marko *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5.

putnika i pomoraca. Svake godine na Sv. Nikolu (6. prosinca) u ovoj crkvi održava se misa. Crkvice je popločana opekama uvezenim iz sela Kupari u Dubrovačkoj župi.⁷²

*Da ti ja ovako kažem... kod nas na Lastovu čerke moja nje se baš nešto vele slavi sv. Nikola niti se tu darivalo ove mališe, to je bi običaj na sv. Lucu. Samo ti mogu reć da bi uoči sv. Nikole došla četa čejadi pa su ti harmonikom čestitali imendan eli onomu ko se zva Nikola i bi ti je hums dignut čejade iz posteje. To bi ti uglavnom bilo iza pola noći i domaćini bi ih tratali s onin što su imali domon. I tako su ti se svi veselili, niko se nje jedi, bili su svi sretni, raspjevani baš bi bilo ljepo.*⁷³

Sveta Lucija rođena je 284. godine u Sirakuzi na Siciliji. Njezino ime potječe od latinske riječi lux što znači „svjetlo“, „sjaj“ ili „jasnoća“, a u širem kontekstu 'život' ili „oko“. Nakon očeve smrti majka joj se teško razboljela te su većinu imetka potrošili na njezino liječenje koje nije bilo uspješno. Upravo zbog toga odlučile su poći na grob sv. Agate koja se potom ukazala Luciji rekavši joj da će joj majka ozdraviti, a da će ona podnijeti teške muke. Mladić za kojeg je bila zaručena rasrdio se što je razdijelila svoje imanje siromasima te ju je prijavio zbog prigrljenja kršćanstva. Upravitelj je naredio da ju spale, ali ju vatra nije dotaknula. Izvadili su joj oči, ali je ona i bez njih nekim čudom vidjela. Prije svoje smrti predvidjela je Dioklecijanovu smrt i prestanak progona kršćana.⁷⁴ U narodu je poznata kao kršćanska mučenica koja je zbog svoje vjere podnijela teško mučeništvo.

Crkvice sv. Lucije nalazi se na vrhu brežuljka iznad Dovca, a sagradila ju je bratovština sv. Lucije početkom 16. stoljeća u čast svojoj zaštitnici čije je štovanje bilo jako rašireno po Lastovu, ali i po cijeloj Dalmaciji. S obzirom na to da je Sv. Lucija bila zaštitnica vida, crkvice bi se pridonosili zavjetni darovi zbog sretno prebrođene bolesti, zbog zaštite od očnih bolesti, od sljepoće. Osim kao sakralni objekt, crkvice je zbog svog topografski pogodna položaja poslužila i kao osmatračnica, utvrda te električna centrala.⁷⁵

⁷² Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 439.

⁷³ Na Lastovu 2021. kazala mi je Marija Kapiteli.

⁷⁴ Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 244.

⁷⁵ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 439-440.

*Ko što san ti i rekla draga moja, na svetog Nikolu nikad se na Lastovu njesu darivala djeca, nego uoči sv. Lucije. Običaj je bi da se u vunenu bječvu stavlja orah, naranča, mjenduli, palica..., a to je bilo el za ove koji njesu bili dobri. Da to bude istinito oni su govorili djeci da za sv. Luciju na tovara dođe doma kroz fumar i ona, eli ta sv. Luca donese darove tim mališanima. A na kominatu bi stili šaku kukuruza da izje tovar jerbo je bi gladan od puta.*⁷⁶

Sveti Stjepan Prvomučenik bio je jedan od sedam đakona kojih su apostoli odabrali nakon Uzašašća Isusa Krista. Obiluju ga brojne vrline, a najvažnije su te da je pomagao sirotinji i bio je gorljiv propovjednik vjere u Isusa Krista. S obzirom da je to Židovima zasmetalo, oni su ga optužili da je govorio protiv Mojsija. Zbog kleveta, izveden je pred velikog poganskog svećenika te biva kamenovan do smrti. Iako su ga ubili, sv. Stjepan je na samrti izjavio: „Gospodine, ne uzmi im ovo za grijeh!“ misleći na svoje ubojice. Sveti Stjepan Prvomučenik se štuje jos od 380. godine. Njegove relikvije su se u početku nalazile u Jeruzalemu, odatle su prenesene u Carigrad i naposljetku u Rim pokraj tijela sv. Lovre, a legenda kaže kako mu je upravo on i pružio ruku okrenuvši se na bok. Blagdan sv. Stjepana slavi se 26. siječnja, dan nakon Božića, a tradicija je da se taj dan hodočasti svečevim svetištima.⁷⁷

*Draga moja nemam ti tu puno što govorit... za svetega Stjepana ti je isto ko i za svetega Ivana. To ti je sve pred Božić, eli kako i sama ti znaš. Dohodilo se po kućama čestitat imendan, onima koji su ga slavili ti dan, znači Stjepanima i eto to ti je otprilike to. Isto san ti zaboravi reć da bi se mrcu pre Božića zakla prajac i onda su imali za tratat te čejade koji bi im došli domon čestitat. Misa je bila obavezna, znaš poštivali su ti se svi blagdani.*⁷⁸

Sveti Ivan rođen je u ribarskom mjestu Betsaidi, na Genezaretskom jezeru. Otac mu je bio ribar Zebedej, a majka Saloma, koja se spominje na više mjesta u Novom zavjetu, i to kao pobožna žena koja je pratila Isusa na Njegovu križnom putu i jedna od svjedokinja Njegova

⁷⁶ Na Lastovu 2021. kazala mi je Marija Kapiteli.

⁷⁷ Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 37.

⁷⁸ Na Lastovu 2021. kazao mi je Marin Jančić.

uskrsnuća. Svetog je Ivana, zajedno s bratom Jakovom, jednom prilikom, dok su krpali mreže, pozvao sam Isus da pođu za Njim, što su oni spremno i učinili. Njih su dvojica, zajedno sa svetim Petrom, bili najbliži Isusovi učenici, koji su mogli svjedočiti o posebnim događajima iz života svoga Gospodina. Štuje se kao zaštitnik teologa, pisaca, skladatelja, slikara, zazivaju ga kod opeklina, žrtava požara, a štuje se i kao zaštitnik prijateljstava.⁷⁹

Odje ti se veselilo, to što sam ti rekla, dizali bi čejade za čestitat im imendan. To ti je većinom bilo zimi, bilo je to zajedništvo niko se nje jedi ako ga dignoš usred noći jer su se veselili. Znaš nje baš bi običaj ljeti slaviti svetega Ivana nama ti je bi važniji ovaj zimi. Također se zimi nedje oko svetega Ivana eli ovog zimskog malo šalilo. Čejadi bi ti iz dosade nakadili ljude sumporom jer niko nje misje jel kogod bolestan ili ima li posljedice, oni bi samo činili šene pa bi onda utekli i niko nje zna ko je to napravi. A znaš dosta njih ti je imalo kominatu vanka, a ne u kuću ko što neki imaju... pa bi onda čejadi isto tako čekali da vlasnik te iste kominat ide u kuću vazest pirun, uje ili što mu je već trebalo i onda bi ti oni ukrali to meso s gradija pa bi utekli.⁸⁰

Sv. Ivan Krstitelj, krstitelj Isusov, veoma se štuje u kršćanstvu. “U hrvatskoj tradicijskoj baštini, kao i u tradicijskoj baštini drugih naroda u Europi i svijetu, uz blagdan sv. Ivana Krstitelja vezuju se razni običaji, ophodi, divinacije, vjerovanja, hodočašća, procesije, svete mise, pučka veselja, sajmovi, ivanjske pjesme, molitve. U Hrvata i uopće u Europi običaj je paljenja ivanjskih vatri u sumrak uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja. Stari je običaj da se mladić i djevojka uzmu za ruke i preskaču vatru ivanjskoga krijesa, a vatru mladež preskače i pojedinačno. Prastaro je vjerovanje da vještice, more i druga demonska bića neće moći djelovati dokle god se vidi ivanjskih vatra i dokle god im se dim proširi. Blagdan sv. Ivana Krstitelja prije izlaska sunca prate i ophodi krijesovalja (krisnica, ladarica), hodanje po pepelu od ivanjskoga krijesa, umivanje i kupanje na vrelima, u rijekama i moru.”⁸¹

⁷⁹ Preuzeto sa stranice: <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Ivan%2C-apostol-i-ivan%C4%91elist.aspx> (14.8.2021.)

⁸⁰ Na Lastovu 2021. kazala mi je Marija Kapiteli.

⁸¹ Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Filozofski fakultet Split, Split, 2019., str. 275.

Crkva Sv. Ivana Krstitelja ima bogatu povijest koja se proteže kroz nekoliko stoljeća, od 14. stoljeća kada je započeta njezina gradnja, do današnjeg vremena kada služi kao restaurirani povijesni spomenik s etnografskom zbirkom. Izgrađena u 14. stoljeću, crkva nosi romaničko-gotičke stilske karakteristike. Na luneti iznad ulaza nalazi se zapis o gradnji, koji svjedoči o tome da je izgradnja započela 1340. godine pod vodstvom svećenika Andrije Škrinjića, a dovršena 1418. godine od strane svećenika Marina Vlahanovića, čiji grb također krasí lunetu. Crkva je nekoć služila kao kapela lastovskog kneza, a u njoj se nalazila oltarska slika Svetog Ivana Krstitelja iz 1515. godine. Iako je crkva dugi niz godina služila u bogoslužbene svrhe, 1864. godine joj je skinuta posveta i pretvorena je u podrum za skladištenje vina, što pokazuje kako su se vremena i potrebe mijenjale. Danas je crkva restaurirana i očuvana kao dio kulturne baštine, a u njoj se nalazi etnografska zbirka koja prikazuje bogatu povijest i tradiciju Lastova kroz različite uporabne predmete. Ova crkva predstavlja važan dio kulturnog i povijesnog naslijeđa, povezujući prošlost i sadašnjost kroz svoju arhitekturu i zbirke.⁸²

*Kod nas je isto običaj da se uoči svetega Ivana preskače oganj, tako da se pale dva, tri ognja, donese se slama, smilje i onda se govori: „U ime Boga i svetog Ivana izgorela vještici kuda“ i onda preskočiš oganj. A sad ti se u crkvi sv. Ivana nalazi muzej jer je u privatno vlasništvo Kneževa dvora.*⁸³

Sveti Jure je rođen između 275. i 281. godine. Podrijetlom je iz plemićke obitelji, otac mu je bio vojnik. Nakon očeve smrti on je otišao u Palestinu i tamo on također postaje vojnik gdje je postao zapovjednik bojišta. Svoj bogati obiteljski imetak podijelio je siromašnima te je svojim robovima dao slobodu. Sv. Juraj je proživio teško mučeništvo, naime njega su prvo privezali za kotač s usađenim čavlima koji su mu kidali komade tijela. Naime nakon mučenja našli su ga sa zacjeljenim ranama i to je bilo čudo koje je potaknulo mnoge pogane da se obrate na kršćanstvo.⁸⁴

⁸² Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 419.

⁸³ Na Lastovu 2021. kazao mi je Marin Jančić.

⁸⁴ Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 270-271.

M. Dragić navodi da je sv. Juraj je bio mnogostruki zaštitnik:

„Seljaci su svetoga Jurja najprije štovali kao zaštitnika konja, a potom i ostalih domaćih životinja. Prije Drugoga svjetskog rata slavonsko-podravski seljaci su na blagdan svetoga Jurja konjima hodočastili Sveti Đurađ kod Donjeg Miholjca. U narodnoj je tradiciji sveti Jure zaštitnik od teških bolesti: bolesti s jakim grčevima, visokom vrućicom, padavicom, kužnom epidemijom. Zaštitnikom je: ratara, pastira, konja i ostale stoke, zemlje, usjeva, zelenila. Zaštitnikom je od pogibelji na vodi. Bio je zaštitnikom križara, vojnika, ratnoga konjaništva i svih obrta u vojne svrhe. Djevojke i žene svetoga Juru štiju kao zaštitnika od napasnika. Svetome Jurju narod se preporuča za zaštitu od zmija i vještica.“⁸⁵

Na Lastovu postoje dvije crkvice sv. Jurja, jedna se nalazi u Jurjevoj luci i druga na Humu. Sv. Jurje je bio zaštitnik pastira i njihove stoke pa nije ništa neupitno da su pastirske obitelji koje su doselile na otok u želji da sagrade svoju crkvicu na Prežbi. Po toj crkvici je upravo i cijela uvala dobila ime *Porto sancto Giorgi* (Jurjeva luka) u kojoj su domaći i strani ribari imali sidrišta i skladišta. Naime obitelj Đivoje je krajem prošlog stoljeća sagradila kuću pored crkvice, a ona je i dan danas ostala stara crkvica u ruševnom stanju. Pretpostavlja se da su Lastovci ovu drugu crkvu sv. Jurja na Homu podigli nakon pretrpljenog straha od Katalana na vrh najvišeg otočkog brijega (413 m) u čast svetom Jurju koji je bio zaštitnik stočarstva s ciljem da dalje nadgleda i čuva pašnjake i stoku.⁸⁶

Sveti Ante (Antun Padovanski) rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu u bogatoj obitelji. S dvadeset godina stupio je u red sv. Augustina, a dvije godine nakon prešao je u samostan sv. Križa u Coimbru. Zahvaljujući povorci koja je prolazila kroz grad s relikvijama prvih mučenika franjevac, sv. Antun 1220. godine odlučio je stupiti u red siromašne male braće sv. Franje Asiškog. Ovaj događaj ostavio je veliki utjecaj na njega jer su franjevci umrli zbog propovijedanja Kristove vjere. Iste godine propovijedao je Evanđelje u Maroku. Održao je nekoliko propovijedi na skupu kojeg je sazvaio sv. Franjo te tako postao odgovoran za odgojni rad u franjevačkom redu. Za života radio je kao profesor teologije i bogoslovlja, obraćao je krivovjernike, pomagao siromašne, poticao kršćanski život i borio se protiv zlih običaja.⁸⁷ U njegovu čast vjernici poste 13 utoraka prije svečeva spomendana jer

⁸⁵ Isto. Str. 272.

⁸⁶ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 439.

⁸⁷ Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 38-40.

oni simboliziraju prelazak u Kraljevstvo nebesko. Post je često popraćena osobnim zavjetima i molitvama.

Sv. Antun smatra se višestrukim zaštitnikom prema navođenju Marka Dragića u djelu *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*:

„Sveti Ante (Antun Padovanski), patron je franjevaca, biskupija: Padova, Lisabon, Paderborn i Hildesheim; zaštitnik onih koji se vole, bračnih drugova, žena, djece, putnika, poniženih, potlačenih, siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja. Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti, bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament.“⁸⁸

Crkva Sv. Antuna opata sagrađena je u drugoj polovici 14. stoljeća i kasnije nadograđena u 17. stoljeću, čime se spojilo štovanje dvaju svetaca: Sv. Antuna Opata (Pustinjaka) i Sv. Antuna Padovanskog. Kao druga najveća crkva na otoku, ističe se svojom karakterističnom trostrukom lastovskom preslicom za zvona koja se nalazi iznad pročelja. Unutrašnjost crkve krase glavni oltar s baroknom slikom koja prikazuje Gospu s oba sveca, a djelo je talijanskog slikara Andrea Lilia iz Ancone. Pretpostavlja se da su korčulanski majstori Pomenić i Ismaeli izradili oltar s obzirom na sličnost s oltarom u crkvi Sv. Vlaha. U 17. stoljeću, zahvaljujući isusovcima, dodan je i pobočni rustično izrezbareni drveni oltar sa slikama svetaca Ignacija Lojole i Franje Ksaverskog. Sačuvana je i apsida iz srednjovjekovne crkvice. U ovoj crkvi se održavaju mise na blagdan Sv. Antuna Padovanskog (13. lipnja) i Sv. Antuna Pustinjaka (17. siječnja).⁸⁹

Za svetega Antuna ti bude ono normalna misa i onda se posje ljube moći, a pjevamo pjesmu koja ti ide ovako: „Zdravo poroče čudesa tvorče, tebi odasvud narodi lete, mole u tebe milosti svete od kad za nebo ostavi svijet sveti Antune u svakoj zgodi čuvaj znamenja čudesni sjaj, stazu utri da ravno nas vodi, k spasu Isusu u Božji raj stazu utri“ i to ti se tako ponavlja... I draga moja znaš da je nama bitan sv. Antun Pustinjak jer semamnesti prvega na sv. Antoneta ti počinju naši famozni pokladi.⁹⁰

⁸⁸ Isto. Str. 40.

⁸⁹ Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 414-416.

⁹⁰ Na Lastovu 2021. kazala mi je Marija Kapiteli.

Sv. Petar i Pavao imali su različite životne puteve i osobnosti, ali i zajedničku povezanost kroz vjeru u Isusa Krista. Sv. Petar, jednostavan ribar, predstavlja svakodnevnog čovjeka čije su srce i vjera osvojeni osobnošću i djelima Isusa. Iako je Petar bio gorljivo predan, njegova ljudska priroda pokazuje se u trenucima slabosti, što ga čini bliskim mnogima koji se bore s vlastitim nesavršenostima. S druge strane, sv. Pavao je intelektualac, dobro obrazovan i čvrsto utemeljen u židovskom zakonu. Njegov život prije obraćenja bio je posvećen obrani tog zakona, čak i do točke progona kršćana. Međutim, Pavao je doživio duboko obraćenje nakon susreta s Isusom, koje je promijenilo njegov životni put i pretvorilo ga u jednog od najvažnijih propovjednika kršćanstva. Obojica svetaca predstavljaju različite aspekte ljudskog iskustva u susretu s božanskim: Petar simbolizira jednostavnost i iskrenu vjeru, dok Pavao predstavlja snagu obraćenja i intelektualnu strast. Njihovi životi i djela pokazuju kako se različiti putevi mogu spojiti u zajedničkoj misiji širenja Evanđelja. U kršćanskoj ikonografiji, sveti Petar i sveti Pavao predstavljaju dvije izuzetno važne figure rane Crkve, a njihovi atributi i simbolika u ikonografiji reflektiraju njihove živote i misije.

Sveti Petar često se prikazuje s ključevima u ruci. Ovi ključevi simboliziraju vlast koju mu je dao Isus Krist, kada je rekao: “Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga” (Matej 16,19). Ključevi predstavljaju njegovu ulogu kao prvog Pape i čuvara vrata Raja. Također, ponekad je prikazan s ribom, što aludira na njegovo prijašnje zanimanje ribara i na Isusove riječi da će ga učiniti “ribarom ljudi” (Luka 5,10). Sveti Petar je zaštitnik Crkve i Rima, a pod njegovom zaštitom nalaze se i mnogi zanatlije, uključujući pekare, ribare, urare, zidare, mesare, te graditelje mostova i brodova.

Sveti Pavao često se prikazuje s mačem u ruci. Mač simbolizira njegovu mučeničku smrt jer mu je prema predaji mačem odrubljena glava. Osim toga, može biti prikazan s knjigom koja predstavlja njegove poslanice koje čine značajan dio Novog zavjeta. On je zaštitnik novinara, pisaca, glasnogovornika, biskupa i misionara, jer je svojim neumornim radom i pisanjem širio evanđelje među poganima i utemeljio mnoge kršćanske zajednice. Njihove uloge i simboli koje nose u kršćanskoj ikonografiji naglašavaju njihovu važnost i utjecaj na razvoj i širenje kršćanstva.⁹¹

⁹¹ Preuzeto sa stranice: <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Petar-i-Pavao-apostoli.aspx> (26.8.2024.)

Na trgu u Ublima, tokom perioda izgradnje ribarskog naselja od 1933. do 1936. godine, podignuta je crkva Sv. Petra. Ova nova crkva, izgrađena u opeki, služila je kao zamjena za porušenu srednjovjekovnu crkvu koja je ranije postojala na tom mjestu. Izgradnja ove crkve simbolizovala je obnovu i kontinuitet vjerskog života u tom ribarskom naselju, čuvajući tako duhovnu tradiciju lokalne zajednice.⁹²

To ti se slavi krajen šestega mjeseca, običaj ti je da se preskače oganj... tada ti se sijala pšenica i klas, a kad bi se zrno odvojilo od snopova, to bi ti se osušilo, a mladost bi onda to užegla, a znaš i stari bi isto znali doć, i tako bi ti to oni prskakali i zapjevali bi, eli to bi ti bi običaj i eto jedno druženje, svi bi se ljepo skupili i družili... A pjevali bi ti se ovako: „U ime Boga i svetega Petra, izgorjela vještici kuda...”⁹³

Čerce moja nama ti je najvažniji 1.8. kada ti se slavi ribarski sv. Petar. To ti se slavilo odje u Ublima u crkvi sv. Petra, a posje bi bila zakuska ispred crkve. Običaj ti je taj dan da se blagoslove barke, a na provu od barke bi ti vlasnici stili bokun sira, vino i kruh u koficu i jednu sveću kraj toga. Običaj ti je još da se na taj dan skupe sve ribarske obitelji i da se ide barkama slavit u neku uvalu, a najčešće ti je to saplun, zato i dan danas svi idu na Saplun 1.8.⁹⁴

Sveti Kuzma i Damjan, poznati i kao sveta braća, rođeni su oko 270. godine u gradu Egeji, koji se nalazi u današnjoj Turskoj. Prema predaji, bili su poznati po svojoj pobožnosti i izvanrednom liječničkom umijeću. Njihova medicina nije se bavila samo tjelesnim bolestima, već su liječili i duševne praznine, pomažući ljudima da pronađu duhovni mir i približe se ljepoti Kristove riječi. Braća su izrađivala razne napitke i ljekovite pripravke, kojima su mnogi ozdravljali. Ono što ih je činilo posebnima bila je njihova nesebičnost – nikada nisu uzimali novac za svoje usluge. Umjesto toga, potali su one koji su željeli zahvaliti da svoj novac daruju siromasima i bolesnima, čime su pokazivali svoju duboku odanost kršćanskim vrijednostima. Na taj način, svetitelji Kuzma i Damjan postali su uzori u milosrđu i služenju

⁹² Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 446.

⁹³ Na Lastovu 2018. kazala mi je već spomenuta Zlatka Lešić.

⁹⁴ Isto.

bližnjima, a njihova baština i dalje nadahnjuje mnoge ljude širom svijeta. Prema legendama, pripisuju im se mnoga čudesna izlječenja koja su činili u ime Boga. Jedan od najpoznatijih prikazanih čuda u umjetnosti je presađivanje noge s preminulog Etiopljanina na bijelca, što simbolizira njihovu nadnaravnu sposobnost liječenja i božanskog milosrđa. U ikonografiji se obično prikazuju zajedno, često tako da jedan od njih gleda u nebo, dok drugi gleda prema zemlji. Ova simbolika izražava njihovu otvorenost prema Božjoj milosti, duhovnosti i brizi za bolesnike. Obično su obučeni u tunike ili pregače, a ponekad imaju kape na glavama. Svaki svetac se prikazuje s odgovarajućim alatima vezanim za njihova zaštitnička zvanja: sveti Kuzma često drži bočicu za uzorke urina, dok sveti Damjan nosi predmete povezane s ljekarništvom, poput posudice s mastima, špatule, apotekarske vage i slično. Štuju se kao zaštitnici liječnika i kirurga, stomatologa, ljekara, veterinara, farmaceuta, frizera, brijača, blizanaca, siročadi i slabovidnih osoba. Vrlo su omiljeni i čašćeni sveci kako na Istoku tako i na Zapadu, a štuju se i u Anglikanskoj crkvi. Na njima je naslovljeno i mnogo crkava i kapela diljem svijeta, a u Hrvatskoj su posebno štovani u dalmatinskim krajevima i na otoku Lastovu. Također, od 1995. godine proglašeni su zaštitnicima Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.⁹⁵

Župna crkva posvećena svetačkim liječnicima, svetoj braći Kuzmi i Damjanu, nalazi se na Lastovu, ispod Dovca, na mjestu koje je povijesno služilo kao zborna mjesto ili glavni trg naselja. Prvotna crkva, od koje danas nema vidljivih tragova, dograđena je u drugoj polovici 15. stoljeća. Radove su izvodili domaći, dubrovački i korčulanski majstori, a o tome svjedoči natpis uklesan na dvama polupilonima: „Radosan sagradi svibnja 1473.“ Pročelje nove crkvice, koja je bila jednobrodna, krasio je zvonik na preslicu s tri otvora. Unutrašnjost crkve bila je obogaćena glavnim oltarom s prikazima svetog Vlaha i svetih braće Kuzme i Damjana, koji su bili titulari crkve. Najprije 1545. godine uz zapadni zid apside dodana je sakristija, a krajem 16. stoljeća, crkva je proširena dodavanjem dva bočna broda, što je rezultiralo i izmjenama na pročelju crkve, uključujući dodavanje dviju preslica. Središnja preslica, koja je danas vidljiva, izgrađena je 1734. godine, zamijenivši originalnu koja je vjerojatno bila uništena zbog udara groma ili jakog vjetra. Bočne lađe također su opremljene kamenim oltarima, no neki su od njih, zajedno s drvenim oltarom Sv. Franje Ksaverskog i Sv. Ignacija iz zapadne lađe te drvenim oltarom Sv. Križa iz istočne lađe, uklonjeni tijekom kasnijih građevinskih radova. Danas, zapadna lađa sadrži oltar Gospe od Nuncijate, dok se u istočnoj lađi nalazi oltar Sv. Križa.

⁹⁵ Preuzeto sa stranice: <https://www.vjeraidjela.com/sveti-kuzma-i-damjan/> (2.8.2024.)

Središnjim brodom dominira barokni glavni oltar, s dva manja bočna oltara, od kojih su oba efektno natkriljena poluciborijima iz 16. stoljeća. Zapadni bočni oltar je posvećen Gospi od Milosrđa i krasi ga drvena ikona s dva lica. Jedno lice prikazuje Gospu s Isusom, dok drugo prikazuje Raspelo između Gospe i apostola Ivana. Ova ikona, rad dubrovačkog slikara iz 15. ili 16. stoljeća, nosi se u procesiji za Gospine svetkovine. Istočni bočni oltar, posvećen Svetoj Trojici, sadrži jednu od najstarijih umjetnina crkve: sliku „Oplakivanje Krista“, djelo španjolskog slikara Juana Boschetta iz 1545. godine. Glavni oltar obuhvaća palu koju je naslikao Giovanni Lanfranco 1633. godine. Ova pala prikazuje svetce sv. Kuzmu i Damjana, a zamijenila je prvotnu drvenu palu s istim likovima. U sklopu glavnog oltara nalaze se i pet manjih slika iz tog doba, djela Ivana Scrivellija, s likovima Stvoritelja, te svetaca Petra, Pavla, Jeronima i Josipa. Najmlađe je veliko platno na zidu iznad trijunfalnog luka apside s kasnobaroknom figurativnom kompozicijom Posljednjeg suda, naslikano u 18 st.⁹⁶

Ko što ti već i znaš to su ti naši zaštitnici, sveti Kuzma i Damjan, braća ljekari... I tako smo ti mi išli na misu taj dan, to ti je 26. devetega i tad je el i dan naše općine i tako su se pjevale pjesme i ovi što se zovu Kuzma ili Damjan slavili bi imendan po kućama, a ostalo ti ništa nje bilo posebno ko što je danas nje bilo ni onih domjenaka niti smo se mi častili ispred ni ništa... U današnje vreme crkva ti se za taj blagdan ukrasi crvenim cvećem, također ti taj dan bude i crveno ruho, a dan, dva prije ti se mi skupimo i malo očistimo crkvu. Na taj dan ti bude procesija oko crkve, a nakon mise tratamenat u trijemu.⁹⁷

Kako dr. Jurica navodi u svojoj knjizi *Lastovo kroz stoljeća*, na blagdan sv. Kuzme i Damjana pjevala se pjesma koja glasi ovako:

Sveti Kuzma i Damjan

stavi vino u badanj

iz badnja u bačvu

za dat djeci pogaču,

⁹⁶ Antun Jurica, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 424-435.

⁹⁷ Isto.

*a da djeca ne plaču.*⁹⁸

Također prof. Kristo Kolende Kučarić piše pjesmu u čast sv. Kuzmi i Damjanu, zaštitnicima otoka Lastova:

*Procjeta je garofal
u pitaru na sukaru,
ubrat ću ga i regalat
u nedjelju na Pjevoru
A kad dođu sitne ure,
ja ću dragoj uz kitaru
zapjevati is Pjevora
onu našu pjesmu staru.*

*Zbogom moja Skalo od Pjevora,
ja odlazin navegat se mora!
Kad Lastovac navegava,
sobon nosi damižanu
u čast sveton Kuzmu i Damjanu.*

*Sjedin isper svetog Roka,
gledan prema sinjem moru,
sanjan kad ću oped šetat*

⁹⁸ Isto. Str. 498.

s mojon dragon po Pjevoru.

*A kad dojde ona ura,
da se mora poč na more,
ja ću pjevat is Pjevora
onu našu sve do zore.*

Zbogom moja Skalo od Pjevora!

*ja odlazin navegat se mora,
Kad Lastovac navegava,
sobon nosi damižanu
u čast sveton Kuzmu i Damjanu.⁹⁹*

7. Svakodnevni život

Ujutro su ti se čejadi rano dizali i išli su ti u poje ili na more... Par njih ti je radilo u skulu ili u općinu, a ove neke žene su ti znale radit u tvornicu sardina, ali ona ti je većinom ljeti radila. Djeca su ti hodila u skulu i ono ujutro bi nam mat dala malo mjeka ako je koza imala i davala, a ostali bi ujutro popili takozvanu kafu koja se pravila od klasa ili bi popili koji čaj od neke trave, a jedino ti je bilo za kupit indijski čaj, eli što je već bi gotov, a ostalo smo ti mi sve trebali sami radit od nekih trava... Ujutro bi djeca pojela kruh s mermeladom od jabuk ili šljiv ili mast sa cukron ovisi što je bilo doma, što bi se uspjelo nać... Za ručak bi čejadi jeli ribu, zeje, patate, bob, slanutak, leće, biži, fažolete, pomidore, tikvice ili kukumare, opet ti je sve ovisilo o tome što je bilo doma... A ovi što su ti išli u poje, oni su ti sa sebon nosili za jest, ponjeli bi kruha, vina, vode, nekad ribe kad bi bilo, i malo maslina i to bi ti sve oni stili u jedan romin koji je bi raznih veličina. A za večeru bi napravili mješancu od zeja, kupusa, radiča čumula i svega tega, kako mi to zovemo tabak... I ono što sam ti za kafu govorila, to smo ti mi ovako radili znači na matunima bi stili klas i taj

⁹⁹ Kolende Kučarić, Kristo, *Tamo na divnom Jadranu plavom*, Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2001., str. 61

klas bi se sti na oganj i kad bi se to ispeklo onda bi se stilo sve u mlinac i samjelo bi se i onda bi se pilo ujutro... E i znaš mi ti njesmo imali karote tek smo posje saznali za nju, a i jaja nismo baš puno imali, bilo ti je slabo kokoši jer ti njesmo mogli baš imat kokošinje, sve ti se bilo nabijeno i bilo je puno čejadi u fameju, pa bi nastala gužva kad bi se to još dodatno sagradilo i čejadi bi se samo karali pa je bilo lakše ne imat ništa, el me razumješ?

100

Srdele na ražnju su svakako jedan od specijaliteta na otoku Lastovu, a zanimljiv je sam način na koji se priprema. a dr. Jurica u svom osvrtu na kulturnu baštinu Lastova navodi sljedeće:

Nakon što je srđela očišćena od ljuske, glave i crijeva, malo se posoli i natakne na posebno obrađeni drveni ražanj (plosnato izdjelan poput mača, dužine oko 70 cm) i to poprečno po sredini trbuha tako da joj kost ostane ispod ražnja. Srđelu treba peći na žeravi od suhoh drva i to od suha vinovog pruća (lozja), a nikako na žaru od borovine, maslinova ili planikina drva. Ražanj s nataknutim srđelama se postavi na dva kamena visine 2 cm i kad se osjeti da je srđela pečena s donje strane, okrene se ražanj tako da joj kost ostane povrh ražnja i opet se pusti da se peče dok ne poprimi svijetlo žućkastu boju. Pečene se srdele stave u duboki tanjur i pokriju kako bi u pari putile masnoću; jedu se prstima iz zajedničke zdjele dok su tople. Srđela pripremljena na ovakav način mora imati određenu veličinu (22 -24 srđele u 1 kg), najbolja je ulovljena mrežicom, a po ukusu može biti različita, ovisno o predjelu (ishrani) gdje je ulovljena. Najukusnija lastovska srđela je iz Portorusa. Nakon ovoga dodao bih „u slast!“, ali uz jednu bitnu napomenu da se do kraja ispoštuje i Višanima ona toliko bitna uzrečica „tuđe nećemo, ali svoje ne damo.“¹⁰¹

Osim srđela, na Lastovu je još jako popularna slastica pod nazivom *prkla* što bi zapravo bila fritula, a ona se razlikuje od obične fritule jer se u *prklama* obavezno stavljaju grožđice i to im upravo daje tu punoću okusa.

¹⁰⁰ Na Lastovu 2018. kazala mi je pomenuta Zlatka Lešić.

¹⁰¹ Na Lastovu 2015. g. kazao je dr. Jurica u svom osvrtu „Da se ne zaboravi“.

*Prkle se mogu kuhat, ali najboje ih je prgat... čine se od patati, kvasca i grozdja i onda ti se to izmješa pa se sti da se kisne malo. Nakon tega ožicom se stavja u prsuru. A, ako hoćete činit prkle s jogurten onda treba vazest dva jogurta, dva jaja i stit malo muke, a naravno groždice ne smješ zaboravit jer el ne bi to imalo gusta bez njih...*¹⁰²

S obzirom da je prije bilo veliko neimaštvo, svima su mirovine dobro došle, a pogotovo „amerikanske penzije“ ili pak one talijanske koje su bile znatno veće od naših pa se tako znalo dogoditi da bi ukućani znali zatajiti smrt svojih starijih samo iz razloga kako bi i dalje primali njihovu mirovinu. Vezano uz ovu temu, dr. Jurica je napisao jednu anegdotu:

Dođe k meni u ambulantu Ivan Ivčević-Rido i veli mi: - Doktore, umrla mi je ponica.

- *Kada? Ili je bila bolesna?*
- *Vidi njega, ni ti ne znaš da je bila bolesna. Ali, ne samo ti, već i cjelo selo ne zna da je bila godinu dana u posteju i niko je nje doša vidjet.*
- *Pa? – ništa nisam razumio.*
- *Pa ništa. Nego, znaš li ti da je ona primala američansku penziju?*
- *Ne znam.*
- *E kad ne znaš, sad znaš. Zato sam i doša kod tebe. Ne bi bilo pametno tu penziju izgubit, pa, ako pristaješ, podjelit ćemo je popola.*
- *A kako?*
- *Ljepo, niko nje zna da je bolesna, pa ne mora ni znat da je umrla.*
- *A što ćemo s njom?*
- *Stit ću je u kamenicu, nadolit ću uja i tu neka kiša jednu godinu dana, a mi ćemo uživat dolare.*
- *Ma, o Ivane...*
- *Kad nećes, ne moraš.*¹⁰³

Moji su stari Lastovci bili

„Moji su stari Lastovci bili,

¹⁰² Na Lastovu 2020. kazala mi je Margarita Škratulja.

¹⁰³ Kazao je dr. Jurica u svojoj knjizi *Lastovo. Stanovništvo u domovini i u svijetu*, Lastovo, 2010., str. 245.

*jeli su blitvu, bevandu pili,
i u Poklade činili gužvu,
a i despete mletačkom duždu.*

*Napadali su, nije to da nije,
venecijanske galije,
napadali su, nije to da nije,
venecijanske galije.*

*Moji su stari bili ribari,
težaci vredni, a i gusari,
gusari što su činili gužvu,
dodijali su mletačkom duždu.*

*Iščera ih je iz Ubli u Selo
mletački dužd Orseolo,
iščera ih je iz Ubli u Selo
mletački dužd Orseolo.*

*I tu do danas ponosno stoju,
tisuće godišć već je na broju,
a živjeli su vazda po svoju,
na ovom za njih najbojem škoju.*

*Na škoju što je ko biser pravi,
od dragog boga njima dan,
da im ga čuva naš Jadran plavi
i sveti Kuzma i Damjan.*

*Lastovo naše o judi moji,
tisuću godišć već je nabroji,
brojit će dalje i neće stati,
neka ga pjesma i sreća prati.*

*Tamo na divnom Jadranu plavom,
mjesec u moru ko biser sja,
u tome sjaju Lastovo slavi
svoj tisućiti rođendan.* “¹⁰⁴

7.1. Neđejni objed

Objed je bi oko 10 uri ujutro, ono nakon male mise, a objedovalo bi se obavezno drito u podne... U deset bi se jeli crneji, gere i pilo bi se vina s društvom ili s famejon, a u podne bi se jela pečena riba ili meso ovisi čega je bilo draga moja, znaš kad bi neko zakla beštiju djeli bi okolo jer ti nje bilo frižidera prije pa bi ti se sve to pokvarilo pa smo ti mi tako molili Boga da kogod zakolje nešto kako bi nam da mrcu e da i uz to bi jeli salatu, zeje, patate, nekad bi i brodet spremili s rižon ili paston... I uvijek kad bi se imalo mesa, to bi se ostilo na neđeju...¹⁰⁵

7.2. Lastovsko vjenčanje

„Udaja na lastovsku“ je svadbeni narodni običaj koji se održavao sve do kraja prošlog stoljeća. Središnja figura lastovske svadbe bila je mlada nevjesta te je njoj bio usmjeren neobičan način darivanja preko „kudjeje“. Mladenkinu slobodu sputavala su zakonska ograničenja u slučaju kada je računala na „dotu“, a na otoku nije dolazilo u obzir udavati se bez dote i to protiv volje roditelja ili braće. U jednom dokumentu koji se nazivao carta dotale nalazio se popis svih nekretnina datih u miraz udavači. Obred vjenčanja se u pravilu održavao nedjeljom ili u dane blagdana u župnoj crkvi, a ovisno o ugledu ženika i nevjeste te o brojnosti rodbine odlučivalo se hoće li to biti veći ili manji događaj za selo. Pozivanje svatova na vjenčanje obavljali bi mladenci u četvrtak prije vjenčanja i to usmeno, posjetom njihovim kućama. U subotu popodne odnosila se djevojčina dota iz rodne kuće u kuću budućeg muža. Dota se najprije nosila u košarama, a zatim bi se stavila u ladicama komode. Došavši u kuću

¹⁰⁴ Kolende Kučarić, Kristo, *Tamo na divnom Jadranu plavom*, Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2001., str. 62-63.

¹⁰⁵ Na Lastovu 2018. kazala mi je već spomenuta Zlatka Lešić.

mladoženje, mlada bi dotom namjestila bračni krevet, uredila sobu i uzela k sebi ključ od te iste sobe. Često bi se ispred mladoženjine kuće skupila grupa radoznalih ljudi kako bi ocjenjivala vrijednost i bogatstvo nevjestine dote. Nedjeljno jutro bilo je ostavljeno za velike pripreme, a osim mlade i mladoženja, svaća je isto trebala bit svečano obučena. Muškarci su oblačili narodno odijelo s izvezenom košuljom, bili su okićeni prigodnim nakitom taj dan i na glavi su nosili starinsku crvenu kapicu. S druge strane žene su nastojale ukrasiti prsa što ljepšom čipkom, imale su zlatnu ili koraljnu ogrlicu te spletenu kosu, a točno u ponoć bi se presvukle u „pandel“. Nakon obreda vjenčanja, svi bi se zaputili ili u mladenkinu ili u mladoženjinu kuću na ručak. Za vrijeme svečanosti pjevala bi se pjesma koja glasi ovako:

„Zaprela se kudjeja

vijekom vesela

A koja se ne zaprela

pusta ostala

Pred njoj sjedi domaćica

vazda vesela. “¹⁰⁶

U staro doba čejadi su ti se vjenčavali u naše stare tradicionalne nošnje jer su to imali doma, nije ti se imalo solada za kupovat neke fine veste i te stvari... za bjelo i za odjelo... a na veliku misu ti se vjenčavalo. Za ručak bi se jela juha, lešo meso s kaparama, lešo patate i pomidore... a od slatkoga nije bilo kolača nego bi se omrsili sa skalicama i prklama... i tako posje svadbe bi se išlo na ples, a mlada bi se eli kambjala u pandel jer nošnja nije bila baš prikladna za ples i to bi se kambjala točno u ponoća. Taj pandel je bi jako sličan ko nošnja samo taj donji dio, hoću reć ta tkanica je bila drugačija i to bi bilo uvijek u nekoj boji, a na sebi bi imalo neke cjetiće, ukrase ili štogod tako... A ovakav ti je bi običaj, znači u četvrtak navečer prije vjenčanja u baulu se je nosila dota kod mladoženje. Onda na dan vjenčanja zaprede se kudjeja i na središnjem vretenu od kojih je bilo pet, nalazila se jabuka, u tu jabuku su se stavljali zlatnici, a na ovim vretenima koji ostaju tu čejadi stavljaju šugamane, kordune, kanice, košuju od nošnje, vunene, pletene bječve..., a to je nosi brat od mladoženje ili od mlade brat ako mladoženja ne

¹⁰⁶ Antun Jurica, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001., str. 474.

*bi ima brata. Onda bi se taj brat i kumovi sastali i pošli kod mladoženje i s njim bi došli po mladu, a onda bi se pošli oženit u crkvu. A povorka nje smjela hodit istin puten, znači po nju su došli jednim puten, do crkve drugin i do kuće trećin jer kad bi išli istin putem to bi označavalo nesreću. Pošto nje bilo sali u ono vreme onda su od mladoženje svaća (svatovi) bili kod njega, a kod mlade bi bila njena svaća. Ona je bila kod muža dok je njena svojta bila kod njenih doma. Interesantno ti je i ovo da mlada nje smjela poč u svojih roditelja sedam dana nakon vjenčanja, a svi koji nisu bili na piru pošli bi na osminu kod nje. Znači to bi bilo na osmi dan nakon vjenčanja kad je i mlada smjela poč kod svojih. Tada su bili mlada i mladoženja, kumovi, roditelji i koji njesu mogli bit na piru.*¹⁰⁷

¹⁰⁷ Na Lastovu 2021. kazala mi je već spomenuta Marija Kapiteli.

Rječnik

A

abufe – način zahvale

adoravat – ljubiti

alavija – kako treba

amerikanska – američka

Antoneta, Antoni – Antuna

B

balat – plesati

banda – strana

bankal – duga klupa za sjedenje

baul – drveni sanduk

beštija – životinja

bevanda – piće od vina i vode

bi – bio

biškotini – keksi

biži – grašak

bječva – čarapa

bokun – komad

butija – boca

C

cujat - spuštati

cukar – šećer

cveće – cvijeće

Č

čejadi – ljudi

čerce – kćeri

četa – veći broj ljudi

činit – raditi

Ć

ćapat – uhvatiti

D

devetega – devetoga

dje – gdje

dohodilo – dolazilo

dojde – dođe

dolu – dolje

domon – doma

dota – miraz

drito – točno

drugemu – drugome

dvje – dvije

E

el – jel

erbo – jer

eviva – živio

F

fameja – obitelj

fažolete – mahune

festa – slavlje

fogaca – sirnica

freška – svježa

fumar – dimnjak

G

garofal - karanfil

godišća – godine

goret – gorjeti

gradije – gradele

grozje – grožđe

grube – ružne

grža – stijena

gust – užitak

H

halekanje – karakteristični uzvik „Uvooo!“

hodilo – išlo

hums – štos

I

ishodit – izlaziti

iščat – tražiti

iščerat – istjerati

izgoret – izgorjeti

izjest – pojesti

izlećet – izletjeti

J

jedit se – ljutiti se

jepo – lijepo

jerbo – jer

judi – ljudi

K

kafa – kava

kalavat se – spuštati se

kamara – soba

kambjat se – presvući se

kamenica – kamena posuda u kojoj se drži ulje

kanica – muška traka od nošnje

kapo sale – šef sale

karati se – svađati se

karoca – kočija

karota – mrkva

kisnut – podići

klas – ječam

klobuk – pokladarski šešir

ko – kao

kofica – košara

kogod – netko

kola – blizu

kominata, komin – kamin

kordun – traka za kosu

koret – prsluk žarko crvene boje koji se oblači za Poklade

kotula – suknja

kuda – donji dio suknje koji je produžen i vuće se po podu

kudjela – predivo vune

kukumar – krastavac

kumpanija – društvo

kvadri – slike

L

lešo – kuhano

lozje – loza

LJ

ljekari – liječnici

M

malega - maloga

mater - majka

matun – cigla

misjet – misliti

mjeko – mlijeko

mjendul – bajam

mrcu – malo

muka – brašno

N

načinit – napraviti

nakaditi – nadimiti

napica – svečani stolnjak

napunjat – napuniti

nedje – negdje

neđeja – nedjelja

niko – nitko

NJ

njesan, nje – nisam, nije

nje se cuja – zabrana poklada

O

objed – ručak

oboć se – odjenuti se

odje – ovdje

odole – od dolje

oganj – vatra

oli – ili

omaškarat – maskirati

omrsit se – počastiti se

onega – onoga

opće – uopće

ostit, stit – ostaviti, staviti

ožica – žlica

P

palica – šiba

panđel - posebna suknja i bluza u plavoj boji

partit - otići

pasat – proći

patata – krumpir

penzija – mirovina

pirun – vilica

poje – polje

pomidora – rajčica

ponedejnik – ponedjeljak

ponica – punica

portofranko – slobodna (carinska) luka

posje – poslije

posteja – krevet

pot – veća posuda iz koje se pije

povrc – ureći

prajac – svinja

prajčovina – svinjetina

pre – prije

predikat – propovijedati

prgat – pržiti

prlina - pijesak

privola – dozvola

prkle – fritule

prskakat – preskakati

prsurā – tava

pruće – grane od vinove loze

prvega – prvoga

R

ranje – ranije

razdr̄t – uništiti

romin – posuda od aluminija s poklopcem i drškom

rozulin – prošek

S

samjeti – smrviti

sedamnesti – sedamnaesti

sedmično – tjedno

skala – stepenica

skalice – kroštule

skula – škola

soldi – novci

sonatur – svirač

srđela – srdela

sreda – srijeda

stit – staviti

sular – balkon, terasa

svaća – svatovi

svakega – svakoga

sveća – svijeća

svetega – svetoga

svoć – skinuti

svudje – svugdje

Š

šene – ludarije

škafetin – ladica

škoj – otok

šnajderica – krojačica

štogod – ponešto

šugaman – ručnik

T

tabak – mješavina kupusa

take – takve

tega – toga

terin – teren

tiskat – gurati

tjeti – htjeti

tovar – magarac

tratat – častiti, ponuditi

traversa – pregača

tuji – tuđi

U

udje – ovdje

uje – ulje

ujest – ući

uputit – krenuti

uteć – pobjeći

utornik – utorak

uvjek – uvijek

uza – konop

užanca – običaj

V

vazda – uvijek

vazest – uzeti

vele – puno

vesta – haljina

vjehuja – vještica

volje – volio

vrć – baciti

vreme – vrijeme

vrtal – vrt

Z

zapresti – opremiti

zeje – kupus

zvrčoka – drveni instrument

Ž

žerava – žar

žrvanj – naprava za ručno mljevenje žita

8. Zaključak

Cilj ovog završnog rada je ukazivanje na važnost nematerijalne baštine otoka Lastova te njezinog očuvanja od zaborava. Kulturna i tradicijska baština se razlikuje od mjesta do mjesta i upravo te razlike ukazuju na bogatstvo i posebnost svakog kraja. Otok obiluje mnoštvom priča, legendi, epskih pjesmama i narodnih običaja. I dalje se slave važni kršćanski blagdani i mogu se čuti priče i pjesme karakteristične za ovaj kraj, ali, nažalost, manje nego prije. Razlog tomu može biti zasigurno manja povezanost među ljudima i sve slabija potreba za održavanjem običaja među mladim generacijama. Iznimno je važno očuvanje kako materijalne tako i nematerijalne kulturne baštine, a najbolji način za to je vjerno prenošenje mladim generacijama i zapisivanje kako bi se nastavilo hrvatsko kulturno djelovanje. Kako se vremena mijenjaju, mijenjaju se i ljudi, ali tradicijska baština ovog kraja je još uvijek živa i dobro ukorijenjena. Gdje god da odu ljudi će se uvijek, barem jednom, vratiti svom kraju i svojim običajima uz koje su odrasli. Jedinstveni primjer je taj što Lastovci koji se se preselili na druge kontinente vraćaju u svoj rodni kraj prvenstveno zbog lastovskog Poklada, ali i činjenica da su čak i osnovali svoje Pokladarsko društvo u dalekoj Australiji jer ako ne znaš tko si i odakle si, ako nisi upoznat sa svojom prošlošću onda kao da ni ne postojiš. Nema naroda bez svoje povijesti. To je najveće blago koje treba prenositi s generacije na generaciju. Najbolji primjeri u očuvanju hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta vidljivi su u pučkim pjesmama i običajima koji se vežu uz nekog svetca, poput sv. Kuzme i Damjana, sv. Antuna, sv. Petra, sv. Ivana i drugih. Slijediti te običaje značilo bi slijediti svoje pretke i njihov nauk. Tijekom godina neke su se stvari izmijenile, a neke su u potpunosti nestale. Još jedan od ciljeva bio je prikazati što bolji prikaz rodnog kraja i naučiti nešto novo o njemu, pogotovo o običajima koji su bili davno i za koje nisu dostupni pismeni izvori.

Lastovci su poznati prvenstveno po pokladima koji su jedan od važnijih događaja, zatim su poznati po maslinovom ulju, neuobičajenoj pripremi srdela na ražnju, Parku prirode, čistom moru, atraktivnoj arhitekturi, posebice lastovski *fumari* i simboličnom broju 46. Iznimna je čast razgovarati sa starijim ljudima koji znaju puno više toga te na taj način doprinijeti očuvanju povijesti i jezika, ali i buđenju svijesti da se trebamo boriti i štititi našu tradiciju i kulturu. Svi su kazivači bili od velike pomoći jer su pored vlastitih preokupacija izdvojili vrijeme kako bi učinili nešto posebno, ispričali su ono što će zauvijek ostati zabilježeno. Lastovci moraju biti ponosni na svog doktora Juricu koji je ujedno najstariji Lastovac te je napisao i zabilježio

mnoštvo informacija o otoku, običajima, podrijetlu i slično, a od velike važnosti su i njegove knjige.

U današnjem suvremenom svijetu obezvrjeđuje se sve što je tradicionalno i narodno te upravo zbog toga treba čuvati ono što je teškom mukom stečeno, drugim riječima, ono što nazivamo „svojim“. Istraživanje kulturne antropologije Lastova doprinosi razumijevanju ne samo lokalne povijesti i kulture već i šireg konteksta mediteranskih kulturnih interakcija. Očuvanje i proučavanje ovih aspekata bitno je za održavanje kulturnog identiteta otoka te za buduće generacije koje će nastaviti živjeti i razvijati se na Lastovu.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

Marija Kapiteli, djev. Barbić (rođ. 1964.)

Gabro Kapiteli – Pujiz (rođ. 1956.)

Sonja Mujanović, djev. Šutić (rođ. 1949.)

Marin Jančić – Munjica (rođ. 1947.)

Zlatka Lešić, djev. Frlan (rođ. 1939.)

Margarita Škratulja, djev. Ivelja (rođ. 1937.)

Mladen Bartulović (rođ. 1959.)

Literatura

1. Braica, Silvio, *Poklade, korizma: ciklus godišnjih običaja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
2. Cvitanić, Antun, *Lastovski statut*, Književni krug, Split, 1994.
3. Čaleta, Joško; Niemičić, Iva, *Uvooo! Eviva nam kupanija, poša nam je alavija! - etnografija Lastovskoga poklada*, Zagreb-Lastovo, 2022.
4. Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 235-252.
5. Dragić, Marko, *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). 2020., str. 37.-84.
6. Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Filozofski fakultet Split, Split, 2019., str. 275-330.
7. Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Split, 2018. 37-66.
8. Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*. *Crkva u svijetu*, vol. 50, br. 2, 2015, str. 303-323.
9. Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5.-42.
10. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
11. Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 399-435.
12. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.
13. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina* 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
14. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
15. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, *Crkva u svijetu*, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 67-69.

16. Dragić, Marko. Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji. Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, br. 1, 2008, str. 21-43.
17. Dragić, Marko, Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 67-91.
18. Horvat, Manda; Mutak, Katica, *Graditeljstvo otoka Lastova*, Etnološka istraživanja Vol. , No. 11, 2006. 317-325.
19. Ivelja, Ana. *Svjetonik s Lastova*. Transactions on Maritime Science, Vol. 05 No. 01, 2016.
20. Jurica, Antun, *Lastovo kroz stoljeća*, Matica hrvatska Lastovo, 2001.
21. Jurica, Antun, *Da se ne zaboravi*, *Kulturna baština Lastova – osvrt*, Lastovo, 2019.
22. Jurica, Antun, *Lastovo, Stanovništvo u domovini i u svijetu*, Lastovo, 2010.
23. Kolende Kučarić, Kristo, *Tamo na divnom Jadranu plavom*, Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, 2001.
24. Lucianović, Marin, *Lastovo u sklopu Dubrovačke republike*, Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku Vol. , No. 3, 1954. 253-295.
25. Lučić, Josip, *Iz srednjovjekovne prošlosti Lastova*, u: Radovi instituta za hrvatsku povijest, 6, 1974.
26. Maričević, Mato, *Lastovska elegija*, Dubrovnik, 2018.
27. Radovan, Josip; Dragić, Helena. *Advent u dugopoljskoj tradicijskoj kulturi*. *Kulturna baština* 47-48. Split, 2022. str. 393.-422.
28. Vekarić, Nenad. *Lastovci u Lastovskom statutu*, Anali Dubrovnik 44. 2006. 47-94.
29. Žanetić, Katarina, *Božićno koledanje i veseljanje na otoku Korčuli*. *Ethnologica Dalmatica* 23 (1). Split: Etnografski muzej, 2016., 71-114.
30. Žanetić, Katarina; Dragić, Marko, *Sveti Martin u korčulanskoj tradicijskoj kulturi*, *Bosna franciscana* 46, Sarajevo 2017. 395.- 414.

Mrežni izvori

1. <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Ivan%2C-apostol-i-ewan%C4%91elist.aspx> (14.8.2021.)
2. <https://www.morski.hr/lanterne-lastovskog-otocja/> (16.8.2024.)
3. <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Petar-i-Pavao-apostoli.aspx> (26.8.2024.)

4. <https://www.vjerajdela.com/sveti-kuzma-i-damjan/> (2.8.2024.)

Sažetak

U ovom radu bilježi se kulturna antropologija otoka Lastova u povijesnom i etnološkom kontekstu. Počevši od povijesti, graditeljstva, štovanje svetaca i držanje do svojih običaja koji je neizostavan dio svakog kraja. Nadalje, zabilježene su neke anegdote i pjesme koje se mogu čuti na Lastovu bilo to za vrijeme poklada ili obilježavanja nekih događaja. Otok Lastovo obiluje bogatom poviješću. U ovom radu su na temelju prikupljenih podataka s terena opisani božićni i pokladni običaji sačuvani u narodnom pamćenju. Zabilježeni su i običaji kojima se štiju pojedini kršćanski sveci poput sv. Ivana, sv. Petra, sv. Lucije i zaštitnika sv. Kuzme i Damjana. Naime njihov spomendan je 26. rujna, a ujedno je tada i dan općine te se oni smatraju zaštitnicima liječnika i kirurga. Točnije sv. Kuzma se smatra zaštitnikom liječnika i kirurga, dok se sv. Damjan slavi kao zaštitnik ljekarnika i farmaceuta. Nekadašnji život naših baka i djedova se razlikovao od današnjeg života. U radu su zapisani neki od pomalo zaboravljenih običaja koji su se koristili za vrijeme svadbe i ostalih važnijih događaja. Lastovo obiluje bogatom tradicijom te brojnim pričama koje su karakteristične za ovaj kraj kojima, nažalost, prijete zaborav. Iz tog razloga iznimno je važno da, kao obilježje identiteta, ostanu trajno zabilježeni i sačuvani od zaborava.

Ključne riječi: povijest, etnologija, Lastovo, usmene predaje, narodni običaji.

CULTURAL ANHTROPOLOGY OF LASTOVO IN A HISTORICAL AND ETHNOLOGICAL CONTEXT

Abstract

This paper records the cultural anthropology of the island of Lastovo in a historical and ethnological context. It begins with the history, architecture, worship of saints and adherence to customs which are an essential part of every land. Furthermore, some anecdotes and songs that can be heard on Lastovo, whether during carnival or commemorations of certain events, are documented. The island of Lastovo abounds in rich history. This paper describes Christmas and carnival customs preserved in the people's memory, all of which are based on the collected data from the field. The customs of worship of individual Christian saints such as St. John, St.

Peter, St. Lucy and the patron saints of Lastovo, St. Cosmas and Damian. Namely, their memorial is on September 26, as well as the day of the municipality, and also they are considered the protectors of doctors and surgeons. More precisely, St. Cosmas is considered the patron saint of physicians and surgeons, while St. Damian is celebrated as the patron saint of pharmacists. The life of our grandparents was different from today's life. This paper records some of the somewhat forgotten customs used during weddings and other important events. The paper records some of the somewhat forgotten customs that were practiced during weddings and other significant events. Lastovo is rich in tradition and numerous stories characteristic of this region, which are, unfortunately, at risk of being forgotten. For this reason, it is extremely important that, as a mark of identity, they remain permanently recorded and preserved from oblivion.

Keywords: history, ethnology, Lastovo, oral traditions, folk customs.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Sara Mujanović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e magistra/magistrice hrv. jezika i knjiž. i tal. jezika i knjiž., izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 26. rujna 2024.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Sara Mujanović

Naslov rada: Kulturna antropologija Lastova u povijesnom i etnološkom kontekstu

Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Marko Dragić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Marko Dragić

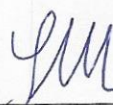
doc. dr. sc. Nikola Sunara

prof. dr. sc. Boris Skvorc

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, 26. rujna 2024.

Potpis studenta/studentice:

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.